

PATVIRTINTA
Šiaulių rajono savivaldybės tarybos
2015 m. spalio 29 d. sprendimu Nr. T-

ŠIAULIŲ R. KUŽIŲ LOPŠELIO-DARŽELIO „VYTURĖLIS“

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

„KILKIME AUKŠTYN KARTU SU VYTURĖLIU“

Kužiai
2015 m.

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. Informacija apie ugdymo įstaigą.

Kužių lopšelis-darželis “Vyturėlis” yra Šiaulių r. savivaldybės biudžetinė įstaiga. Lopšelio-darželio adresas: Statybininkų g. 7, Kužiai, Šiaulių rajonas, LT- 80266, telefonas 841 375360. El.p. ld_vyturelis@yahoo.com, internetinė svetainė: www.vyturelis.siauliai.lm.lt

1.2. Vizija.

Kužių lopšelis-darželis “Vyturėlis” - kultūrinio ir dvasinio gyvenimo centras ugdytiniams ir tėvams, užtikrinantis aukštą vaikų ugdymo proceso kokybę, turintis populiarumą ir prestižą visuomenėje.

1.3. Misija.

Kužių lopšelyje-darželyje išplėtotas ir įtvirtintas įstaigos atvirumas, sudarytos palankios ugdymo(si) sąlygos, garantuojamas kokybiškas, visiems prieinamas ankstyvasis, ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas. Įstaigos ugdymo tikslai ir uždaviniai įgyvendinami siekiant sveikos gyvensenos, ekologinio, etnokultūrinio švietimo darnos, laikantis integracijos principo visame ugdymo procese.

1.4. Ugdymo programų ir strateginių dokumentų sąsajos.

Ši programa parengta vadovaujantis valstybiniais ikimokyklinį ugdymą reglamentuojančiais dokumentais (ikimokyklinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis, ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu, priešmokyklinio ugdymo bendrąja programa, Vaiko gerovės koncepcija, Vaiko teisių konvencija Lietuvos nacionalinis UNICEF komitetas, 2000.), norminiais teisės aktais bei lopšelyje-darželyje sukaupta patirtimi. Mes remiamės šiomis nuostatomis:

- vaikas turi teisę gyventi ir augti sveikas, individualus, laisvas, mylimas, gerbiamas, suprastas,
- pedagogas - asmenybė, kūrėjas ir draugas,
- tėvai – aktyvūs ugdymo proceso dalyviai ir patarėjai.

1.5. Filosofinis-psichologinis pagrindimas.

Įstaigoje organizuojamas humanizuotas pedagoginis procesas, kuris grindžiamas pedagogų ir ugdytinių sąveika. Kiekvienas vaikas pripažįstamas kaip unikali vertybė. Tėvai – aktyvūs pagalbininkai vaikų ugdymo procese. Pedagogai – kompetentingi mokytojai, padedantys įgyvendinti vaikų ugdymo tikslus ir uždavinius, orientuotus į gamtinę-ekologinę ugdymo kryptį, kartu siekiant ir visuminio ugdymo.

Mūsų lopšelyje-darželyje plačiai įgyvendinamos Dž. Brunerio idėjos. Jis pažymi, kad žaisdamas vaikas susieja mąstymą, kalbą ir vaizduotę. Žaidžiant įgyjama daug ne tik svarbių, bet ir tvirtų žinių. Taip pat vadovaujamės Šveicarų psichologo J. Piaget – kognityvinės teorijos atstovo teigimu „kad individas yra aktyvus, žingeidus ir išradingas visą savo gyvenimą, siekia kontaktuoti ir sąveikauti su aplinka, ieško pasikeitimų, interpretuoja įvykius“ (11, 60). „Mokytojai bendraudami su vaikais siekia, kad ne tik jie bet ir tėvai, aplinkiniai, pedagoginį procesą orientuotų ne tik į vaiko protą, veiką, intelektą, bet ir būtų nepamiršti jausmai, emocijos, pojūčiai, kūnas, t.y. būtų užtikrinamas asmenybės vystymosi vientisumas“ (12, 22).

1.6. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas.

Lopšeliui-darželiui jau 19 metų vadovauja direktorė Aurelija Kasperukienė, turinti III vadybinę kategoriją. Jai talkina direktorės pavaduotoja ugdymui Loreta Legačinskienė. Už muzikinę vaikų veiklą atsakinga meninio ugdymo mokytoja, ugdytinių kalbos sutrikimus koreguoja logopedė, vaikų sveikata rūpinasi vaikų slaugytoja-dietistė. Įstaigoje dirba pedagogai, įgiję kvalifikacines kategorijas, nuolat dalyvaujantys rajono, šalies renginiuose, konferencijose kuriuose kelia savo kvalifikaciją, rengia metodines ugdymo priemones, dalyvauja įstaigos kaitos procese, lopšelio-darželio veiklos įsivertinime pagal ikimokyklinio ugdymo mokyklos vidaus audito metodiką. Įstaiga dalyvauja respublikinėje sveikatos stiprinimo programoje „Sveikatos želmenėliai“ ir tarptautiniame projekte „Žipio draugai“.

1.7. Įstaigos savitumas.

Kužių lopšelis-darželis „Vyturėlis“ įsikūrė 1980 m Ikimokyklinė įstaiga dirba 10,5 val. darbo režimu. Veikia 4 grupės: 1 ankstyvojo amžiaus grupė (1-3 m), dvi ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) ir viena priešmokyklinio amžiaus grupė (6-7 metų). Lopšelio-darželio grupės yra atviros, savitos, estetiškos, žadinančios vaiko smalsumą, kūrybiškumą, ugdymąsi.

Esame vienintelė ikimokyklinio ugdymo įstaiga Kužių seniūnijoje. Lopšelis-darželis „Vyturėlis“ yra palankioje ugdymuisi aplinkoje: netoli yra kelias Šiauliai-Palanga, geležinkelio stotis, parkas, bažnyčia, kapinės, netoli miestelio teka upelis Ringuva. Lopšelių-darželių supanti aplinka – natūralios sąlygos pažinti gamtą, susipažinti su augmenijos ir gyvūnijos pasauliu. Todėl programa orientuota į visuminį vaikų ugdymą, kuriam būtinos pažintinė, socialinė, komunikavimo, meninė ir sveikatos saugojimo kompetencijos.

1.8. Bendradarbiavimas su socialiniais partneriais.

Įstaiga glaudžiai bendrauja ir bendradarbiauja su sociokultūrine aplinka. Sudarytos ilgalaikės bendradarbiavimo sutartys su Kužių miestelio biblioteka, ambulatorija. Vykdomi bendri projektai, organizuojami įvairūs renginiai, nuolat lankomasi bibliotekoje, rengiamos įvairios parodos. Kasmet sudaromos bendradarbiavimo sutartys su Kužių vidurinės mokyklos pirmų klasių mokytojais – nuolat dalijamasi gerąją darbo patirtimi, vyksta bendri renginiai, akcijos, diskusijos. Miestelio bažnyčioje organizuojamos vaikų darbų parodėlės, koncertai, klebonas lankosi lopšelyje-darželyje. Vyksta renginiai į kuriuos kviečiamės nuovados, ambulatorijos darbuotojus. Lankomės kartu su vaikais jų įstaigose. Aktyviai dalyvaujame organizuojamuose visuomenės renginiuose.

1.9. Šeimos ir ikimokyklinės įstaigos bendruomenės sąveika.

Tėvų dalyvavimas įstaigos gyvenime lemia vaikų pasiekimus, motyvaciją, savivertę ir elgesį. Ikimokyklinė įstaiga, bendraudama su šeima, siekia:

- atskleisti šeimai vaiko gyvenimo lopšelyje-darželyje ypatumus ir supažindinti su sąlygomis;
- šviesti tėvus pedagogikos ir psichologijos klausimais;
- susipažinti su šeimos gyvenimo būdu ir drauge ieškoti bendrų ugdomojo poveikio vaikui priemonių;
- tėvų ir auklėtojų bendradarbiavimas turi vadovautis principu, kad viskas, kas daroma, daroma vaikų labui.

Tėvai skatinami bendradarbiauti ugdymo procese įvairiomis formomis:

- individualūs pokalbiai su vaiko tėvais, jo pažangos įvertinimas, aplankų analizavimas;
- bendri grupės vaikų-tėvų renginiai (parodėlės, išvykos, šventės, koncertai, projektai, susirinkimai);
- šeimos narių aktyvus dalyvavimas įstaigos gyvenime (edukaciniuose projektuose, vidaus audite, lopšelio-darželio tarybos nutarimų priėmimo ir įgyvendinime).

1.10. Ikimokyklinukas – būsima asmenybė.

Vaikų ugdymas lopšelyje-darželyje organizuojamas įvertinant vaiko individualumą, nes vaikas, bręstanti asmenybė, turinti savo individualius ir socialinius poreikius; savo teises, kurios pripažįstamos ir palaikomos.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Humaniškumo – pripažįstama teisė būti skirtingam; vaikas gerbiamas kaip asmenybė; pripažįstama teisė gyventi ir elgtis pagal prigimtį bei asmeninę patirtį; sudaromos sąlygos įvairių vaiko galių plėtojimuisi, harmoningam asmenybės vystimuisi.

Prieinamumo – ugdymo turinys atitinka vaiko psichofizines galimybes, jo pažinimo raiškos būdus, bendravimo ir elgesio modelius; atskirų amžiaus grupių ugdymo turinys suderintas, siekiant darnaus vaiko ugdymo šeimoje, ikimokyklinėje grupėje, priešmokyklinėje grupėje.

Integracijos ir tęstinumo – vaiko pažinimo, jausminės ir veiklos patirties darna; besiformuojančio vaizdo apie supančią aplinką vientisumas; ieškoma ugdymo turinio sąsajų su socialiniu-kultūriniu gyvenimu, atsižvelgiama į aplinkos (regiono, miestelio, įstaigos) ypatumus.

Demokratiškumo - skatinama lygiavertė vaiko ir suaugusiojo partnerystė ir sąveika, kai ugdytojas orientuojasi į vaiką kaip į asmenybę. Šeimos ir darželio sąveika grindžiama tėvų ir auklėtojų iniciatyvų derinimu, partnerystės plėtojimu, tėvų pedagoginiu švietimu. Vaikams sudaroma galimybė kritiškai mąstyti, rinktis sau įdomią veiklą, elgtis savarankiškai, tačiau susitariama dėl kai kurių taisyklių.

Visuminio integralaus - ugdymo turinys sudaromas atsižvelgiant į vaiko visuminio pasaulio suvokimą ir mąstymą, veiklos konkretumą bei sinkretiškumą. Ugdymo proceso metu siekiama vertybinių nuostatų, jausmų, mąstymo ir veiksmų dermės, vaiko vidinio ir išorinio pasaulio vienovės.

Individualizavimo - tsižvelgiama į vaiko išsivystymo lygį ir planuojama tokia veiklos apimtis, kuri užtikrina sėkmingą kiekvieno vaiko ugdymą(si). Didelis dėmesys skiriamas individualumą sąlygojantiems veiksniams: šeimos kultūrai ir tradicijų įvairovei, vaiko amžiui, lyčiai, vaiko išsivystymo lygiui, charakteriui ir temperamentui, išmokimo stiliui, pomėgiams, geriau ir mažiau išsivysčiusiems gebėjimams, vaiko savęs vertinimui.

Diferencijavimo - ugdymo procesas grindžiamas visapusišku amžiaus ypatumų žinojimu, atsižvelgiama į vaiko ar vaikų grupės ugdymo(si) poreikius. Ugdymo tikslai diferencijuojami ir individualizuojami. Sudaromos palankios ugdymo(si) sąlygos vaikams, Konfidencialumo. Teikiama informacija apie vaiko ugdymo(si) pasiekimus ir problemas tik asmeniškai šeimai.

Grižtamojo ryšio - skatinamas šeimos ir auklėtojų keitimasis informacija apie vaiko ugdymą(si), nuolatinis ugdymo proceso vertinimas, auklėtojo veiklos refleksija padedanti analizuoti vaikų pasiekimus ir inspiruojanti kokybinius pokyčius.

III. TIKSLAS

Atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsningumais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiaisiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

IV. UŽDAVINIAI:

Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko unikalumą bei poreikius, užtikrinant saugią, ugdymąsi skatinančią aplinką, dialogišką sąveiką grindžiamą tikslingą ugdymą ir spontanišką vaiko ugdymąsi, pasiekti, kad vaikas:

- Plėtotų individualias fizines, socialines, pažinimo, kalbos ir bendravimo, kūrybines galias, pažintų ir išreikštų save.
- Pozityviai bendrautų ir bendradarbiautų su suaugusiaisiais ir vaikais, mokytųsi spręsti kasdienes problemas, atsižvelgti į savo ir kitų ketinimus, veiksmų pasekmes.
- Aktyviai dalyvautų ir kūrybiškai išreikštų save šeimos, ugdymo įstaigos ir vietos bendruomenės gyvenime.
- Mokytųsi pažinti ir veikti: žaistų, keltų klausimas, tyrinėtų, rinkusi veiklos būdus ir priemones, samprotautų apie tai, ko išmoko, numatytų tolesnės veiklos žingsnius.

V. UGDYMO(SI) METODAI IR PRIEMONĖS

Kadangi ugdymas yra dvipusis procesas, ugdymo metodai apima tarpusavyje susijusią pedagogo ir vaiko veiklą. Vaikų gebėjimų ugdymo(si) pagrindinis metodas – žaidimas. Todėl kiekvienas pedagogas ieško tokių darbo metodų ir būdų, kurie geriausiai padėtų siekti užsibrėžtų tikslų ir uždavinių. Taikomi tokie metodai, kurie padėtų atsiskleisti kiekvieno vaiko individualumui bei kūrybinėms galioms, kurie turėtų vaikams patrauklių žaidybinių elementų bei skatintų vaikų praktinių įgūdžių formavimą(si). Pavyzdžiai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Aktyvūs ugdymo metodai	Metodo paskirtis	Metodo turinys
„Minčių lietus“	Mąstymo įgūdžių ugdymui (si), naujoms idėjoms generuoti.	Auklėtoja paragina vaikus vardyti kuo daugiau galimų atsakymų į pateiktą klausimą. Svarbu, kad vaikai kalbėtų po vieną, aktyviai klausytųsi vieni kitų, nekritikuotų. Auklėtoja gali vaikų mintis užrašyti.
„Svečias“	Dėmesio sutelkimui, ugdymosi motyvacijos sužadinimui.	Pas vaikus į grupę ateina lėlė (meškutis, drambliukas ar pan.) arba pati auklėtoja persirengusi koku nors personažu. Svečias dalyvauja įvairioje veikloje kartu su vaikais.
„Paslapčių dėžutė“	Vaizduotės, pojūčių lavinimui (si).	Į dėžutę (pintinėle, maišelį) įdedami įvairūs daiktai. Vaikai traukia vieną iš jų ir nežiūrėdami, tik liesdami, turi atspėti ką ištraukė, apibūdinti daiktą, surasti tokį patį daiktą ant stalo.
„Kamuoliukas“	Kalbėjimo ir klausymo įgūdžių lavinimui (si).	Vaikai sėdi bendrame rate. Kalba tik tas, kuris turi kamuoliuką. Kiti vaikai – klauso.
„Muzikinis skambutis“	Dienos ritmo suvokimui bei savo veiklos planavimui.	Vaikai ir auklėtoja išsirenka jiems patinkančią dainelę ar klasikinį kūrinį. Ryte, vaikai išgirdę šią muziką, susitvarko žaisliukus ir renkasi į vieną sutartą vietą.
„Knyga“	Kūrybiškumo ugdymui (si).	Vaikams siūloma patiems gaminti temines individualias ar kolektyvines knygeles. Knygelės gaminamos pasitelkiant įvairias menines priemones.
„Sprendimas“	Kūrybinio mąstymo ugdymui (si).	Auklėtoja sukuria ar pasinaudoja susidariusia problemine situacija – vaikai siūlo ir bando įvairius sprendimo būdus.
„Namų užduotis“	Atsakingumui bendradarbiavimo įgūdžių ugdymui (si).	Auklėtoja skiria vaikams įpareigojimus, kuriuos turi atlikti kartu su tėvais namuose: kažką atsinešti iš namų, ką nors paklausti tėvų, kartu su tėvais atlikti praktinį darbą ar pan.

„Mano vardas“	Skaitymo ir rašymo pradmenų formavimui (si).	Atėjęs į darželį vaikas susiranda kortelę su savo vardu ir „pasižymi“, kad atvyko, išeidamas namo – kortelę grąžina į jos pradinę vietą.
„Kalbantys pirštukai“	Kalbos ir smulkiosios motorikos ugdymui (si) bei atminties lavinimui (si).	Jo esmė skatinti vaiką imituoti judesiais sakomą tekstą.
„Interviu“	Bendravimo ir bendradarbiavimo ugdymui	Auklėtoja pateikia konkrečius klausimus vaikui arba pasiūlo vaikui paklausinėti draugą tam tikra tema ir po to papasakoti (nupiešti), ką sužinojo.
„Klausau – sakau“	Klausymo įgūdžių ugdymui (si).	Auklėtoja pateikia užduotį, kurią vaikas turės atlikti išklausęs muzikos ar žodinį tekstą. Dažniausiai tai būna klausimas, tačiau auklėtoja gali pasiūlyti atkartoti garsus, atlikti veiksmus susijusius su tuo, ką girdėjo.

Siekiant vaikų ugdymo(si) tikslų įstaigoje taikomos priemonės:

- ugdomosios veiklos planavimas – veikimo kryptis, kuri padeda pasiekti vieno ar kito tikslo;
- edukacinė aplinka (fizinė ir psichologinė) – dinamiška ugdymo ir ugdymosi erdvė, sukurta ir veikiama edukatoriaus (pedagogo, tėvo) numatytam ugdymo tikslui pasiekti.
- materialinė aplinka – daiktinės priemonės reikalingos programoje apibrėžtam ugdymo turiniui įgyvendinti.

Ugdomosios veiklos planavimas - įstaigoje taikomas struktūrizuotas vaikų ugdomosios veiklos planavimas, kuris atspindi vaikų veiklos tikslą, uždavinius. Kiekvienas ugdomosios veiklos planas pedagogo apmąstomas ir reflektuojamas, numatant tolimesnes veiklos veikimo kryptis.

Edukacinė aplinka – didelį dėmesį skiriame ugdomosios aplinkos ypatumams.

Fizinė aplinka:

- grupės aplinka padalinta į įvairaus dydžio saugias, jaukias, estetiškas, artimas namų aplinkai erdves: kūrybinei veiklai, pažintinei – tiriamajai veiklai, aktyviam judėjimui bei kūrybiniams-vaidmeniniams žaidimams.
- aplinka pertvarkoma atsižvelgiant į vaikų amžių, poreikius ir ugdymo tikslus. Pedagogo fantazija neribojama, skatinama inovacijų paieška;
- visos priemonės, žaislai, ir kt. lengvai vaikų pasiekiami, prieinami;
- grupėse kuriami orientaciniai kampeliai (ramybės, aktyvaus judėjimo, meniniai, skaitymo ir t. t.);
- vaikų veikla plėtojama ne tik grupėje. Salė pritaikyta vaikų meninei ir judriai veiklai, renginiams. Lauke įrengtos kiemo aikštelės vaikų žaidimams.

Psichologinė aplinka:

- saugus, pasitikėjimą skatinantis mikroklimatas;
- palanki vaikų adaptacija bendradarbiaujant su šeima;
- ugdymo procesas planuojamas ir organizuojamas atsižvelgiant į spontaniškai kilusias vaikų idėjas ir suteikiant pagalbą jas įgyvendinant;
- problemų sprendimas „čia ir dabar“;
- bendrumo pojūčio formavimas – vaikas pilnavertis darželio bendruomenės narys.

Materialinė aplinka. Grupės aplinkoje gausu bendro naudojimo priemonių: kūrybiniais - siužetiniams žaidimams, vaikų vaidybai, dailei, muzikai, judėjimui, pažintinei – tiriamajai veiklai.

Pagrindinės vaiko ugdymosi priemonės: žaislai (lėlės, mašinos, medinės ir kt. kaladės/kaladėlės, vežimėliai, lėlių baldeliai ir t. t.), žaidimai (konstruktoriai, dėlionės, mozaikos, Lego kaladėlės ir t. t.), įvairios medžiagos (popierius, plastilinas, molis, spalvota tešla, įvairiarūšiai tapybos dažai, vielutės, siūlai ir t. t.), daiktai (sportinis inventorių, pagalvėlės, sėdmaišiai, supynės ir t. t.), vaikiškos knygos, plakatai, nuotraukos.

Taip pat naudojamos specialios ugdymo priemonės, t. y. techninės – vaizdinės (multimedijos sistema, kompiuteriai, skaitmeninės mokymosi programos, įvairios Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintos užduočių knygelės).

Pedagogai kuria ir gamina priemones vaikams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Priemonių tikslas - motyvuoti ir skatinanti vaikus pačius aktyviai veikti: kurti, tyrinėti, atrasti, pasirinkti, tobulinti savo praktinius gebėjimus, eksperimentuoti, būti kūrybiškais.

Tinkamai ir kūrybingai vaiko kompetencijų ugdymui parinktos priemonės, ugdymo metodai skatina vaiko aktyvumą, savarankiškumą, norą žaisti, bendrauti, bendradarbiauti, tenkina vaikams būdingą judėjimo poreikį.

Priemonės ugdymo sritims ugdyti:

- Lietuvos regiono žemėlapis, pasaulio žemėlapis, kelių ir vietovių žemėlapis.
 - Lietuvos Respublikos vėliava, gaublys, herbas.
 - Siužetiniai žaislai: lėlės, vėžimėliai, baldai, indeliai.
 - Įvairių profesijų atributai.
 - Mašinėlės.
 - Domino, loto, šachmatai, šaškės, žaislai - galvosūkliai.
 - Statybinės detalės, kaladėlės (lego, Duplo ir kt.).
 - Šviesos ir šešėlių žaidimai, veidrodžiai.
 - Muzikos įrašai.
 - Konstruktoriai, mozaikos, stalo žaidimai, dėlionės.
 - Širmelės, dėžės, krepšiai, kilimėliai, vaikiška bižuterija, kompiuteriniai žaislai.
 - Kitos, socialinei kompetencijai ugdyti būtinos priemonės.
-
- Knygos vaikams (knygelės, žurnalai, vaikiškos enciklopedijos, dailės albumai ir kt.)
 - Raidynai, stalo žaidimai.
 - Pasakų, muzikos įrašai (kompaktiniai diskai, garso kasetės).
 - Kompiuteris, kompiuterinės programos.
 - Kitos, komunikavimo kompetencijai ugdyti būtinos priemonės.
-
- Lankai, šokdynės, virvės, kamuoliai, kėgliai, badmintonas.
 - Įvairūs treniruokliai (batutas ir kt.).
 - Sūpuoklės, sienelės, kopėčios, laipiojimo virvės, gimnastikos suoleliai, čiužiniai.
 - Riedučiai, pasirtukai, rogutės, slidės.
 - Kūno dažai.
 - Indai ir stalo įrankiai, skirti maistui ruošti.
 - Priemonės smulkiajai motorikai.
 - Supamieji žaislai, riedantys žaislai (karučiai, automobiliai, traukiniai ir kt.), ratai, tiračiai.
 - Jėgos ugdymo priemonės.
 - Lauko aikštelių įrengimai.
 - Kitos, sveikatos saugojimo kompetencijai ugdyti būtinos priemonės.
-
- Rašomoji lenta.
 - Lentynėlės, spintutės, dėžės, krepšiai žaislams.
 - Informaciniai leidiniai vaikams (knygos, plakatai, enciklopedijos, ir kt.).
 - Didinamieji stiklai, indai ir priemonės eksperimentavimui (mėgintuvėliai, piltuvėliai, vamzdžiai, matuokliai, pipetės, kempinės, vandenį sugeriančios medžiagos, indai bei priemonės žaidimui su smėliu ir vandeniu, muilo burbulai, žaislinės plunksnos ir kt.).
 - Matavimo, skaičiavimo priemonės.
 - Erdvinės ir plokštuminės geometrinės figūros.

- Pinigų pavyzdžiai.
 - Aitvarai (popieriniai, plastmasiniai, medžiaginiai ir kt.).
 - Flanelinė lenta, kilnojamoji magnetinė lenta (su muzikiniais priedais).
 - Terariumai, akvariumai, narveliai.
 - Meistravimo įrankiai ir priemonės, sodo įrankiai.
 - Radijo aparatai, fotoaparatai, žibintuvėliai.
 - Techniniai žaislai (žybsintys, pypsintys; prisukami, inerciniai, elektriniai, t.y. su elementais).
 - Magnetai, spyruoklės, spiralės.
 - „Šviesos“ stalai.
 - Kitos, pažinimo kompetencijai ugdyti būtinos priemonės.
- Pirštukų lėlės, lėlės marionetės, lėlės ant lazdelių ir kt.
 - Muzikos instrumentai (molinukai, lazdelės, metalofonai, akordeonas, ritminiai mušamieji instrumentai (perkusija).
 - Muzikos centras arba garso grotuvas.
 - Muzikos ženklų rinkiniai muzikos raštui (penklinių, natų, pauzių ženklai).
 - Medžiagos ir priemonės kūrybiniams darbams (gipsas, kreida., plastikas, kempinės, voleliai; tušas, plunksna; molis, plastilinas, modelinas, lipdymo tešla).
 - Štampavimo, antspaudavimo priemonės.
 - Molbertai.
 - Muzikinės dėžutės, muzikiniai žaislai.
 - Kitos, meninei kompetencijai ugdyti būtinos priemonės.

Ugdymo priemonės parenkamos taip, kad atitiktų vaikų amžių, individualius gebėjimus, skatintų kaupti patirtį kiekvienoje ugdymo(si) srityje. Siekiame, kad priemonės būtų funkcionalios ir padėtų:

- tenkinti svarbiausius poreikius (emocinius, judėjimo, pažinimo);
- skatinti vaiko savarankiškumą ir aktyvumą;
- tenkinti norą žaisti ir bendrauti su kitais;
- pažinti aplinką, tyrinėti, eksperimentuoti, atrasti;
- ugdytis meninei saviraiškai ir kūrybiškumui;
- kurti sąlygas vaikų kultūrai plėtotis.

Nuolatinis aplinkos keitimas ir atnaujinimas yra ypač svarbus pažinimo poreikio tenkinimui. Grupių aplinkoje vaikai randa viską, ko reikia jų žaidimams, tyrinėjimams ir eksperimentavimams.

VI. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Ikimokyklinio ugdymo rezultatas yra vaikų pasiekimai.

Vertinimas – tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo(si) ypatumus bei daromą pažangą kaupimas ir apibendrinimas. Vertinimas turi būti atliekamas taip, kad garantuotų psichologinį saugumą, gerą vaiko savijautą, padėtų išgyventi sėkmės jausmą, motyvuotų ugdytis bei įveikti kliūtis.

Vaiko pasiekimai vertinami du kartus per mokslo metus: rugsėjo - spalio mėnesį daromas pirminis vertinimas, balandžio - gegužės mėnesį – baigiamasis vertinimas (apibendrinant pokyčius, įvykusius per mokslo metus). Prireikus atliekami tarpiniai vaiko pasiekimų vertinimai.

Ugdymo(si) pasiekimų vertinimas yra visuminis. Jis vyksta nuolat, kad vaikas kiekvieną kartą neliktų nepastebėtas, o tėvai gautų aiškią ir savalaikę informaciją apie vaiką. Vaikas vertinamas ir pagal atskirų ugdymo sričių pasiekimus (žr. 2, 3 priedas). Vertinant atsižvelgiama ne į vaiko nesėkmės, o į jo daromą pažangą. Vertinant vaiko pasiekimus laikomasi vertinimo ir jų pateikimo etikos reikalavimų, užtikrinamas jų laikymo saugumas.

Ugdymo pasiekimų vertinimo vykdytojai ir dalyviai: vaikai, tėvai, pedagogai.

Ugdymo pasiekimų vertinimo metodai ir būdai: stebėjimas, pokalbiai su vaiku natūralioje kasdieninėje aplinkoje, vaiko veiklos ir kūrybos produktų analizė, vaiko kalbos bei veiklos garso bei vaizdo įrašai, esant poreikiui atskiros ugdymo srities tyrimai, pokalbiai su vaiko tėvais, sukauptų įrodymų pagrindu sudaroma diagrama.

Vertinimo medžiaga kaupiama individualiuose vaikų pasiekimų aplankuose. Juose kaupiami vaiko veiklos pėdsakai: dailės, kūrybiniai darbai, žodiniai pasakojimai, samprotavimai, rašytinės kalbos pavyzdžiai, pedagogų ar kitų ugdytojų atsiliepimai apie vaiko daromą pažangą, nuotraukos, kitas įvairių formų vaiko veiklos fiksavimas.

Vertinimo rezultatai aptariami individualiai pokalbiuose su tėvais, su Mokyklos administracija, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogais, metodinės grupės susirinkimuose, Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose.

Mokytojų tarybos posėdžiuose pedagogai pateikia bendrą informaciją apie grupės pasiekimus, siejant juos su grupės ugdymo tikslais ir uždaviniais, bei numatant ateities perspektyvą ir žingsnius.

VII. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius. 2014.
2. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius. 2015.
3. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius. 2014.
4. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Žin., 1991, Nr. 23-593; 2011, Nr.:38-1804.
5. Lietuvos higienos norma HN 75: 2010 „Įstaiga, vykdanči ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programą, bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ // Žin., 2010, Nr. 50-2454.
6. Lietuvos švietimo koncepcija.-V.: Leidybos centras, 1992.
7. Lietuvos švietimo klasifikacija. – V.: ŠMM, 1999.
8. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // Žin., 1995, Nr.60-1501.
9. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija // Žin., 2003, Nr. 52-2316.
10. Švietimo aprūpinimo standartai // Žin., 2011, Nr. 155-7373.
11. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas // Žin. 2005, Nr. 52-1752.
12. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti.- V.: 2006.
13. Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašas // Žin., 2011, Nr. 155-7372.
14. Šiaulių r. Kužių lopšelio-darželio „Vyturėlis“ strateginis švietimo planas 2011-2013 m. Kužiai, 2011.
15. Šiaulių r. Kužių lopšelio-darželio „Vyturėlis“ nuostatai. Kužiai, 2012.

PROGRAMOS

16. Adaškevičienė A. Judėjimo džiaugsmas. Lietuvos ikimokyklinukų fizinio aktyvumo optimizavimo programa. 1996.
17. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa / LR švietimo ir mokslo ministerija. 2006.
18. Ankstyvojo ugdymo vadovas / Monkevičienė O. V.: Minklės leidyba, 2001.
19. Aukime sveiki ir stiprūs. Vaikų sveikatos ir fizinio ugdymo programa.
20. Bakūnaitė J. Humanistinio vaikų ugdymo programa. Auginu gyvybės medį. V.: Eugrimas, 1998.
21. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. – V.: Švietimo aprūpinimo centras, 2003.
22. Bortkevičienė V. Kad mažylis augtų sveikas. Korekcinė kūno kultūros programa. 1995.
23. Gyvenimo įgūdžių ugdymas. Ikimokyklinis amžius. II pataisyta laida. V.: Švietimo ir mokslo ministerija. 2004.
24. Rauckis J., Drungilienė D. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa. 2003.
25. Vaikų darželio programa “Vėrinėlis”. V.: Leidybos centras, 1993.
26. Universaliosios sveikatos ugdymo bei rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa. V.: 2000.

LITERATŪRA

27. Artyn vaiko (2 dalys). V.: Polilogas 1997; 1998.
28. Cibulskaitė N. Humaniškumo samprata šiuolaikinės ugdymo paradigmos plotmėje // Pedagogika. 2000.
29. Dailidienė J. Vaiko kalba – vaiko dvasia. K.: „Šviesa“ 1997.
30. Filipčiuk H. Pažink savo vaiką. V.: „Mokslas“ 1991.
31. Gražienė V. Kai kurie ikimokyklinio ugdymo praeities ir dabarties santykio aspektai // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. – V.: Leidybos centras, 1999, P. 20-23.
32. Janušauskienė B., Lukoševičius L. Sveika gyvensena nuo vaikystės. K.: UAB „Keturių spalvos“, 1999.
33. Monkevičienė O. Užsienio valstybių ikimokyklinio ugdymo programų modeliai // Vėrinėlis. Knyga auklėtojai. II dalis. – V.: Leidybos centras, 1995, P. 6-9.
34. Monkevičienė O. Naujojo ugdymo turinio bei kūrybinio jo įgyvendinimo būdų psichologinės – pedagoginės ištakos. – Vėrinėlis. Knyga auklėtojai. I dalis. P. 78-82.
35. Navickas V. Pažinimo psichologija. K.: “Šviesa”, 1990.
36. Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas.- V.: Pedagoginis psichologinis centras. 2001.
37. Ušeckienė L. 5-6 metų vaikų humaniškumo ugdymo galimybės šeimoje // Pedagogika 2002.
38. Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius, 1996.

PRITARTA

Šiaulių r. Kužių lopšelio-darželio „Vyturėlis“ tarybos
2015 m. rugsėjo 14 d. posėdžio
protoliniu nutarimu (protokolas Nr. 3)

Šiaulių r. Kužių lopšelio-darželio „Vyturėlis“
Ikmokyklinio ugdymo programos
1 priedas

Eil. Nr.	Ugdymo sritys	Žingsniai	Gebėjimai ir žinios (pasiekimai)
1.	Savivoka ir savigarba		
		1 žingsnis	Reaguoja į pasakytą savo vardą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną.
		2 žingsnis	Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugęs draudžia tai daryti.
		3 žingsnis	Kalba pirmuoju asmeniu „Aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5-6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.
		4 žingsnis	Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis, ir kaip jaučiasi, ko nori kitas. Supranta, kad suaugęs negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu. Mano, kad jis yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.
		5 žingsnis	Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras/moteris (tėvelis/mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys. Apibūdina savo išvaizdą, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.
		6 žingsnis	Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam ir atsakingai pasirinkti. Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai			
Tyrinėja save veidrodyje, tapatina su draugais. Įvardina berniuką, mergaitę. Pasako savo vardą. Žaidžia vardų žaidimus: atsiliepia, pašauktas vardu; padrąsintas, save vadina vardu; pasako vardą kitam, parodydamas pirštukais metus. Žaidžia įvairius žaidimus su veidrodžiu.			

Skiria save, rodo nuotraukose šeimos narius, brolių, sesė ir kitus. darželio darbuotojus, grupės draugus, tam tikros profesijos žmones. Aiškinasi, kad kiekvienas žmogus turi šeimą, namus, atlieka tam tikrus darbus, kurių rezultatais mes naudojames.

Mokosi papasakoti apie save, pasakyti savo vardą, piršteliais parodo savo amžių.

Vardina žmogaus kūno dalis, aiškinasi, kam reikalingos kojos, ausys, akys ir kt. kūno dalys.

Mėgdžioja suaugusiojo rodomus judesius, imituoja gyvūnų kūno dalių judesius.

Pasakoja apie save: amžius, išvaizda, lytis, pomėgiai, gebėjimai.

Ieško savęs nuotraukose, stebi veidrodyje.

Žaidžia bendravimo žaidimus, kartoja ir įsimena savo vardą, pavardę, kitų vaikų vardus, pomėgius.

Pristato save kitiems, perduodamas simbolinį ženklą.

Diskutuoja, kokie patys vaikai yra, ko nori, kaip jaučiasi.

Klausosi literatūros kūrinių ir aiškinasi, kas patinka, o kas ne, kas gera, o kas bloga.

Lygina save, koks yra dabar ir koks buvo anksčiau: pasakoja, ką geba, žymi bei meninėmis priemonėmis vaizduoja savo augimą, pasiekimus.

Žiūrinėja savo ankstesnių ir dabartinių metų kūrybinių darbų albumus, pastebėdami, kiek daug išmoksta augdami.

Kuria knygelę apie save, įsegdami savo paties pieštą autoportretą, draugų, auklėtojos, tėvų, kitų šeimos narių pieštus portretus su užrašytais žodžiais apie jį; gretina portretus, svarsto, ar panašus, kokį patį mato save pats ir kokį mato kiti.

Tyrinėja savo ir kitų žmonių panašumus ir skirtumus, pomėgius, analizuoja savo elgesį įvairiose situacijose.

Sudaro savo gyvenimo liniją iš piešinių, paveikslėlių, nuotraukų.

Kuria savo galimybių „saulę“, ant spindulių rašydami, ką gali.

Demonstruoja savo fizinių galimybių, pozų, judesių tobulumą, išradingumą žaisdami, veikdami su daiktais.

Dalyvauja įvairioje veikloje (meninė, sportinė, gamtos, aplinkos pažinimo, techninė, žygiai, talkos ir kt.), kurioje atskleidžia geriausias savo savybes.

Apie savo veiklą pasakoja suaugusiems ir vaikams, džiaugiasi, rodo, ką nuveikęs.

Žaidžia „komplimentų“ žaidimus, pastebėdami ir įvertindami vienas kito gerąsias savybes.

Stebi, tyrinėja, apmąsto, vaizduoja, komentuoja grupės, šeimos, bendruomenės gyvenimą.

Klausosi kūrinių, diskutuoja apie gražų šeimos narių bendravimą, pagarbą, rūpinimąsi vieni kitais, vaikų, senelių bei tėvų panašumą.

Žiūrinėja knygeles, savo šeimos nuotraukas, įvardina šeimos narius, iš žaislų sudaro šeimos variantus.

Kalba, judesiais, mimika išreiškia meilę šeimos nariams.

Aiškinasi šeimos narių giminystės ryšius (dukra, anūkė ir t.t.), sudaro savo šeimos medį.

Laikosi šeimos ir bendruomenės narių susitarimų, tvarkos.

Perkelia į grupę savo šeimos patirtį: bendravimo būdą, žaidimus, pomėgius.

Diskutuoja apie gimtinę, Tėvynę, domisi tradicijomis, papročiais, vietinėmis šventėmis, dalyvauja jose.

Atpažįsta, atkartoja girdėtą informaciją iš gimtojo miesto istorijos.

2.	Emocijų suvokimas ir raiška		
		1 žingsnis	Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo nerimą, atsiskyrus nuo tėvelių, džiaugiasi jam sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų.
		2 žingsnis	Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kitų džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.

	3 žingsnis	Pradedą atpažinti, ką pats jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedą naudoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.
	4 žingsnis	Pradedą suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadiną pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Ima suvokti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, iš dalies į juos įsijaučia ir dažnai tinkamai į juos reaguoja. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos.
	5 žingsnis	Apibūdina savo jausmus ir situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta kitų jausmus ir tinkamai į juos reaguoja. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais.
	6 žingsnis	Pavadiną bei apibūdina savo jausmus, juos sukėlusias situacijas ar priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas ir tinkamai reaguoja. Dažniausiai geranoriškai nusiteikęs kitų atžvilgiu. Supranta, kad gali pats kontroliuoti kilusių jausmų raišką, stengiasi tinkamais būdais, neskaudindamas kitų, reikšti jausmus.

Vaiko veiksėnų pavyzdžiai

Žaisdamas, bendraudamas išreiškia savo jausmus ir norus.
 Kalba apie jausmus, žiūrindamas paveikslėlius, nuotraukas, piešinius, knygų iliustracijas.
 Išdarinėja grimasas žvelgdamas į veidrodį.
 Žaidžia žaidimus, kuriuose reikia pasakyti, ką mėgsti, kaip jautiesi, su koku žaislu nori žaisti.
 Žiūri nuotraukas ir pasako, kur mergaitės, o kur berniukai. Savo jausmus išreiškia bendraudamas ir žaisdamas vaizduotės žaidimus.
 Žaidžia žaidimus, per kuriuos pasako, kaip jis jaučiasi, ką jis mėgsta, su koku žaislu nori žaisti.
 Vartoja „aš“, „mano“, „man“ – „Aš noriu lėlės“.
 Vartoja kai kuriuos vertinimo žodžius: „Agnė gera“, „Agnė bloga“, vėliau – „Aš – gera“.
 Savo elgesį vaikas vertina, atsižvelgdamas į pritariančią ar nepritariančią suaugusiojo veido išraišką.
 Nenoriai dalinasi savo žaislais, asmeniniais daiktais.
 Atsisveikina ir pasisveikina su šeimos nariais, sako ačiū, prašau.
 Žaisdamas su kitais reiškia palankumą, pasitenkinimą.
 Naudoja siužetinius žaislus, daiktus-pakaitalus.
 Domisi vaikais, ieško draugo žaidimui.
 Noriai žaidžia su suaugusiuoju, atkartoja jo veiksmus.
 Žaidžia žaidimus plėtojančius socialinę patirtį.
 Bendradarbiauja žaidžiant, mokosi suprasti draugo ketinimus, spręsti ginčus.
 Tyrinėja savo ir kitų nuotaikas: linksmas, liūdnas, aiškinasi veido išraiškos mimikas: „nusiminęs“, „piktas“, „verkiantis“, „džiugus“.
 Stebi, aiškinasi, pajaučia, išgyvena, kad visi žmonės patiria jausmų, emocijų, minčių: gali džiaugtis ir pykti, būti laimingi ir nelaimingi.
 Aiškinasi, kokia mimikos komunikacinė reikšmė, ją naudoja saviraiškai: šypsena, linksmos akys, ašaros, susiraukęs, piktas veidas.

Stebi jas veidrodyje. Atlieka mimikos pratimus (prieš draugą ir prieš veidrodį): šypsosi sau, draugui; nustemba (pakelti antakius); vaizduoja pyktį (suraukti kaktą); baimę (išplėsti akis); įniršį (išsišiepti rodant dantis); pasibjaurėjimą (patempti apatinę lūpą); „beždžionėlę“ (šypsotis ištempus ausis).

Klausosi kūrinėlių apie jausmus, nuotaikas, svarstydami, iš ko galima suprasti, kad kitam linksma, liūdna, pikta, skaudu.

Iš vaikų balsų įrašų bando nuspręsti, kokios jie nuotaikos.

Tyrinėja ir aiškinasi, kaip kūnas reaguoja į skausmą.

Išreiškia savo savijautą, norus žodžiais, įvardina savo emocines būsenas bei jų priežastis įvairiose gyvenimo situacijose.

Užbaigia frazes „Man patinka, nes...“, „Aš laimingas, nes...“ ir kt.

Naudoja „nuotaikų lentą“: gamina veidukus, simbolines nuotaikų korteles ir vaizduoja tam tikrą išraišką, savo nuotaiką, skaičiuoja ir nusprendžia, kokia nuotaika vyrauja grupėje. Liūdniems, piktiems vaikams padeda patarimų korteles (simbolius). Kitiems reiškia supratimą, užuojautą tinkama balso intonacija.

Simboliniais paveikslėliais ženklina knygelėse, siužetiniuose paveikslėliuose pavaizduotų žmonių, gyvūnų nuotaiką.

Kuria nuotaikingų veidų paveikslą.

Žaidžia spalvų kortelėmis, spalvotomis skarelėmis, pasakydami, kokios spalvos tą dieną nuotaika.

Klausosi skirtingos nuotaikos muzikos kūrinų, jas išreiškdami spalvomis, linijomis, formomis.

Žaidžia saviraiškos žaidimus, iš judesių, mimikos spėdami, kas ką veikia, kaip jaučiasi, įsitikindami, kad kūno kalba galima daug ką išreikšti.

Kasdienės, ugdomosios veiklos, pasivaikščiojimų, išvykų bei ekskursijų metu, bendraudami rodo jautrumą kitiems.

Domisi draugo savijauta, stebi, kada kitam liūdna, skauda, gera ar linksma, nuramina, džiaugiasi kartu.

Paguodžia kitus myluodami, sūpuodami, kykuodami, maldydam, žaidindami, juokindami.

3.	Savireguliacija ir savikontrolė		
		1 žingsnis	Trumpam susitelkęs apžiūrinėja, klausosi, čiupinėja. Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas.
		2 žingsnis	Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas.
		3 žingsnis	Atkakliai laikosi savo norų. Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdienine tvarka bei ritualais. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir draudimų. Nueina šalin, jeigu kas nepatinka, atsisako bendros veiklos, nekalba. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus.
		4 žingsnis	Primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Ramioje situacijoje įvardina savo ar kito netinkamo elgesio galimas pasekmes, bando laikytis tinkamo elgesio taisyklių.
		5 žingsnis	Primenant laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Lengviau priima dienos ritmo pasikeitimus. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų kontrolės.

		6 žingsnis	Dažniausiai savarankiškai laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeikių. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai			
Laiku valgo, eina į lauką pasivaikščioti, laiku miega, žaidžia ir t.t. Pripranta prie ritualų ir jų laikosi. Ieško emocinio supratimo, auklėtojos (lipa ant kelių, prašosi paimamas ant rankų) ir bendraamžių palaikymo. Reiškia savo emocijas, pasitenkinimą, palankumą kitam: šypsosi, juokiasi, glosto, apkabina, bučiuoja, vadina vardu. Siekia geros savijautos, pasakoja apie save, savo aprangą, šeimą. Domisi patrauklia veikla, gerai jaučiasi grupės aplinkoje. Žaidžia emocinius (klykavimo, mylavimo) žaidimus. Gina save protestuodamas: garsiai verkia, bėga šalin, prieštariauja („ne, nenoriu“). Kasdienių situacijų metu aiškinasi kultūringo bendravimo, elgesio įvairiose situacijose taisykles. Tyrinėja savo ir kitų elgesį, atlieka kai kuriuos įpareigojimus, nurodymus. Kuria, aptaria grupės elgesio taisykles. Klausosi kūrinėlių, diskutuodami apie vaikų ir gyvūnų gerus ir blogus poelgius bei jų pasekmes, samprotaudami, kaip patys pasielgtų panašioje situacijoje. Žaisdamas, bendraudamas mokosi elementarių savikontrolės įgūdžių. Atlikdami tą patį darbą netrukdo dirbančiam šalia, tariasi dėl bendrų veiksmų, derina savo interesus. Aiškinasi, kad ne visada visi norai yra patenkinami, kad kiti žmonės irgi turi savo jausmus ir norus. Diskutuoja apie tai, kad būtina valdyti savo poreikius, jausmus, kad netinkamas elgesys, žodžiai įžeidžia kitus. Diskutuoja apie bendravimą, kilusius ginčus su draugais, kaip juos taikiai spręsti. Žaidybinių situacijų metu ieško konfliktų sprendimo būdų. Vaizduoja tinkamus ir netinkamus poelgius, įsijausdami į „draugo“, „svečio“, „brolio“ ar kt. vaidmenis. Užsidėję „kalbančius akinius“ komentuoja, ką grupėje matė, pastebėjo, patyrė gero, ko nenorėtų matyti. Dėlioja siužetus (geri ir blogi poelgiai) iš paveikslėlių. Žaidžia bendrus žaidimus, laikosi žaidimo taisyklių, veikia šalia kitų atsargiai, netrukdydami, gerbdami jų privatumą. Kultūringai bendrauja su visais vaikais, padėkoja, pasisveikina, atsisveikina. Žaidžia žaidimus, kuriuose pasirenka, ar vykdyti sugalvotus, apgaulingus kvietimus, siūlymus, ar atsisipirti, nes juose slypi pavojai, galintys pakenkti pačiam ir kitiems. Kaupia gerų darbų, gerų poelgių kraitelę, simbolinėmis kortelėmis pažymėdami atliktus gerus darbelius, dėkodami draugams už gerus jų poelgius. Dovanoja vienas kitam pasigamintus „švelnukus“, „užaugina“ „gerumo medį“, ant jo kabindami gerumo, padėkos, linkėjimų žodžius. Aiškinasi, kokiais būdais galima sumažinti pyktį, įniršį, išbando tai praktiškai. Naudoja žaidimus: mylavimus, kykavimus, juokimus ir kt.			
4.	Santykiai su suaugusiais		
		1 žingsnis	Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jo kalbinamas, žaidinamas. Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, padedamas pedagogo nurimsta ir įsitraukia į veiklą.

	2 žingsnis	Parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo besirūpinančiu suaugusiuoju, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Geba padėti suaugusiam tvarkyti žaislus.
	3 žingsnis	Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko juo besirūpinančių suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai juo besirūpinantis pedagogas yra šalia jo arba matomas netoliese.
	4 žingsnis	Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės pedagogais, bendradarbiauja su jais: kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai priima pedagogo pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. Kasdieninėse situacijose stengiasi laikytis suaugusiojo nustatytos tvarkos bei elgesio taisyklių, tačiau supykęs, susijaudinęs gali nepaklusti, priešintis.
	5 žingsnis	Drąsiai bendrauja su pažįstamais ir mažiau pažįstamais žmonėmis grupėje. Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus ir bendrą veiklą. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas - atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi suaugusiojo nustatytų elgesio taisyklių, susitarimų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.
	6 žingsnis	Nusiteikęs geranoriškai ir pagarbiai bendrauti su suaugusiaisiais. Susitaria su juo besirūpinančiais suaugusiaisiais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešišškai. Kasdieninėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprastas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Tvarkosi savo žaidimo vietą, padeda draugams ar auklėtojai.
Deda daiktus ir žaislus į jiems skirtas vietas.
Žaisdamas su kitais reiškia palankumą, pasitenkinimą.
Naudoja siužetinius žaislus, daiktus - pakaitalus.
Noriai žaidžia su suaugusiuoju, atkartoja jo veiksmus.
Žaidžia žaidimus plėtojančius socialinę patirtį.
Mėgsta drauge veikti su suaugusiu (žaisti, vartyti knygeles, ridenti kamuolį, statyti bokštą ir kt.).
Mėgdžioja suaugusiųjų, brolių, seserų veiksmus, kalbą, poelgius.
Mimika, gestais išreiškia meilę, nuotaiką, nerimą, pyktį, susierzinimą, kaltę, gėdą.
Žodžiu išreiškia norus.
Stebi suaugusiųjų gyvenimą, diskutuoja apie žmonių darbą, šeimą.

Seka suaugusiųjų pavyzdžiu, iš jų mokosi, kreipiasi pagalbos, patarimo, klausinėja, išklauso, rodo savo darbelius, džiaugiasi savo pasiekimais. Kviečia kartu veikti, žaisti.

Bendrauja su jais pagarbiai, kultūringai.

Dalinasi įspūdžiais, kaip padeda suaugusiems ir šeimos nariams.

Įsiklauso į suaugusiųjų siūlymus, patarimus, atlieka nedidelius įpareigojimus.

Aptaria, kuria bendravimo su aplinkiniais elgesio taisykles.

Klausosi suaugusiųjų pasakojimų, sekimo, deklamavimo, skaitymo, dainų, lopšinių.

Susipažįsta su įstaigoje dirbančiais žmonėmis, jų veikla, aiškinasi, kuo jie svarbūs, kodėl reikia gerbti jų darbą.

Žaidimų metu imituoja, išbando suaugusiųjų darbus, atitinkamoms situacijoms tinkančius elgesio būdus.

Dalyvauja susitikimuose su įvairių tarnybų, įstaigų, profesijų žmonėmis, lankosi tėvų darbovietėse, muziejuose, parodose, dalyvauja šventėse, spektakliuose, koncertuose ir kt., bendrauja su kitų vaikų šeimos nariais, mažai ar visai nepažįstamais žmonėmis.

Diskutuoja, kaip elgtis su nepažįstamais žmonėmis, kuria žaidybines situacijas, kaip negalima elgtis.

Aiškinasi pavojingas situacijas, aptaria, į ką reikėtų kreiptis pagalbos.

Domisi žmonėmis, kurie rūpinasi žmonių saugumu: policininkais, gaisrininkais, gydytojais.

Susipažįsta su jų profesija, aiškinasi, kokiais telefono numeriais juos galima iškviesti.

5.	Santykiai su bendraamžiais		
		1 žingsnis	Patinka būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.
		2 žingsnis	Žaidžia greta kitų vaikų, stebi jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus. Duoda žaislą kitam, jį ima iš kito, supykęs atima žaislą iš kito, jam suduoda.
		3 žingsnis	Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo.
		4 žingsnis	Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus. Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus. Tariaisi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nepastovius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.
		5 žingsnis	Sėkmingai įsilieja į vaikų grupę ir kartu žaidžia. Veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisiti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.
		6 žingsnis	Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius. Diskutuoja dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Palaiko pastovią draugystę mažiausiai su vienu vaiku. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama

			veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas, ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis pastovius žaidimų partnerius.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai			
Žaidžia, neatiminėja žaislų, netrukdo draugams, neskriaudžia ir netrukdo aplinkiniams, veikia draugiškai, dalinasi žaislais, džiaugiasi savo ir kitų žaidimu ar darbo rezultatais. Domisi vaikais, ieško draugo žaidimui. Bendradarbiauja žaidžiant, mokosi suprasti draugo ketinimus, spręsti ginčus. Bando sulaikyti neigiamus jausmus. Draudimų dažnai nepaiso. Individualiai ir grupelėmis klausosi skaitymo. Domisi suaugusiais, esančias grupėje, atsako į pakalbimą. Domisi kitais vaikais, pats ieško draugo žaidimui. Dažnai konfliktuoja (ima tą patį žaislą, atima). Taikiausiai žaidžia 2-3 vaikai. Reiškia palankumą: šypsosi, glosto, bučiuoja, vadina vardu ir kt. Savo teises gina protestuodamas. Pradedą domėtis vienas kitu: pavadina žaislus, veiksmus, prašo, komentuoja. Diskutuoja apie draugus ir draugystę, domisi jų darbais, daiktais, žaislais, sumanymais, jausmais, nuomone. Aiškinasi sąvoką „draugas“, įvardina artimiausius draugus. Surengia „minčių lietu“ apie tai, koks yra tikras draugas, kaip vaikai jaustųsi vieni vieni. Aiškinasi, jog draugai atrodo įvairiai, turi skirtingas ar panašias savybes: būna draugiški, išradingi, kantrūs, kartais užsispyrę. Ruošia stendą apie draugų talentus, piešdami, paveikslėliais žymėdami, ką kiekvienas daro geriausiai. Kartoja susitikimo ritualus, perduodami vienas kitam grupės simbolį, kreipdamiesi vardu, pasilabindami, vartodami liaudiškus pasveikinimus, palinkėjimus. Domisi patarlėmis, priežodžiais apie šiltus žmonių santykius. Vardija, kieno koks daiktas ar žaislas, dalijasi žaislais, saugo ir tausoja ne tik asmeninius, bet ir draugo, bendrus žaisliukus. Naudoja susidraugavimo būdus: mandagiai pasisveikina, pasiūlo kartu pažaisti, pasidalina žaislais, tinkamai elgiasi, draugui padaro ką nors malonaus, padeda bėdoje, norą bendrauti parodo šypsena, malonių žvilgsniu, gestais, kalba. Diskutuoja, svarsto apie tai, kas stiprina ir kas silpnina draugystę. Užmezga kontaktą su sau svarbiomis vaikų grupelėmis, kalbasi, ką nors praneša, pasakoja didelei vaikų grupei, kuria bendrus darbus, projektus, toleruoja, išklauso, priima kito poziciją, kartu svarsto, diskutuoja, ieško bendro susitarimo. Kuria grupės tradicijas, elgesio taisykles, piešia jas, užrašo, parenka simbolinius paveikslėlius. Lankosi kitose darželio grupėse, patirdami, kad aplink yra daug kitų vaikų, kad jie yra draugiški, neskriaudžia, kad žaisti kartu yra smagiau. Įvairios veiklos metu išklauso kitą, pagelbsti silpnesniam, jaunesniam už save, nesišaipto iš kito nelaimės, nesijuokia draugui padarius ką nors ne taip. Meninės veiklos metu gamina dovanėles, atvirutes draugams. Žaidžia vaidmeninius, kūrybinius, statybinius žaidimus, išbando įvairias žaidimo galimybes, tariasi dėl vietos, vaidmenų, klausosi draugų norų, siūlymų, dalinasi žaislais. Žaidžia „vardų“, bendravimo, draugystės, situacijų modeliavimo žaidimus, ieško problemų sprendimo būdų.			

Organizuoja malonių linkėjimų, gražių pastebėjimų ratą (siunčia ratu žaisliuką).

Žaidžia judriuosius žaidimus – laikosi žaidimų taisyklių, derina savo veiksmus, kartu patiria džiaugsmą.

Interpretuoja, vaidina, fantazuoja drauge su kitais, išreiškdami savo įspūdžius, išgyvenimus, socialinę patirtį.

Stebi, tyrinėja, apmąsto, komentuoja savo santykius su grupės vaikais.

6.	Aplinkos pažinimas		
		1 žingsnis	Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.
		2 žingsnis	Stebi, atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).
		3 žingsnis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Žino savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.
		4 žingsnis	Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, daržoves, grybus, gėles, pasako jų pavadinimus.
		5 žingsnis	Žino kas yra šeima, pasakoja apie ją, jos buitį. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę. Žino savo gatvės pavadinimą. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir laukinius gyvūnus. Pasako naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas nusako panaudojimo maistui būdus. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz. ugnikalnių išsiveržimu, žemės drebėjimu ir pan.).
		6 žingsnis	Žino savo tėvų profesijas, žino savo namų adresą, įvardija savo giminaičius. Žino savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, buitį ir darbą. Žino tradicines šventes. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur jie gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti ir stebėti kambarinių augalų, daržovių augimą. Žino apie naminių gyvūnų naudą žmogui ir augalų panaudojimą maistui. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Mokosi rūšiuoti atliekas. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą.

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Tyrinėja save veidrodyje, tapatina su draugais.

Įvardina berniuką, mergaitę.

Pasako savo vardą.

Susipažįsta su mašina, autobusu, dviratuku ir kt. transporto priemonėmis, su buities daiktų paskirtimi (šaukštu valgome, plaktuku kalame, iš puoduko geriame ir kt.), parodo, o vėliau ir įvardina namų apyvokos daiktus, gyvūnus, augalus.

Ieško paveikslėliuose ar tarp žaislų nurodyto gyvūno, mėgdžioja jo balsą, parodo, o vėliau ir įvardina gyvūnų pagrindines kūno dalis, kai kuriuos skiriamuosius požymius (uodega, sparnai, pelekai), judesius (skrenda, plaukia, bėga, striksi ir kt.).

Paveikslėlyje ar aplinkoje parodo gėlytę, medelį, bando pasakyti spalvą, kiekį. Įvairių pojūčių pagalba, susipažįsta su vaisiaus ir daržovės savybėmis (spalva, dydis, skonis, kvapas).

Vaisius bei daržoves rūšiuoja pagal tam tikrus požymius. Įgytą patirtį pritaiko žaidimuose.

Eksperimentuoja ir stebi savo veiksmų rezultatus: prideda, pamatuoja, deda į įdubimą, išpjovą.

Randa kitą tokį pat atviruką su dailės kūrinio reprodukcija, fotografija.

Ketinumui, sumanymui įgyvendinti spaudžia mygtukus, rankenas, atkabina kabliukus, bando segioti sagas, ką nors išvynioti ir suvynioti, išpakuoti.

Veikia su vaikiško dydžio namų apyvokos ir sodo tvarkymo įrankiais kartu tvarkosi grupėje, lauke.

Suaugusiems prižiūrint atsargiai ir saugiai žaidžia su mechaniniais žaislais.

Žaidžia su statybine medžiaga, stato nesudėtingus statinius, panaudoja siužetinius žaidimus.

Atgamina, gretina, keičia daiktų vaizdus, nustato paprastus ryšius tarp to, ką atsimena ir mato.

Pradedą naudoti daiktų pakaitalus. Supranta, įsijaučia ir atkartoja žaidime suaugusiųosius ir jų veiksmus.

Žaisdamas su vyresnių vaikų ar suaugusiųjų rūbais, skraistėmis, apdangalais, batais, vaikas kuo nors apsimeta, patiria malonumą supanašėdamas su suaugusiuoju.

Su lėle ir kitais siužetiniais žaislais žaidžia lyg su gyvais: glosto, maitina, migdo, prausia, šukuoja, rengia, vežioja ir pan.

Žaidžia su realiais daiktais, tikroviškais ir neapibrėžtos paskirties žaislais, teminiais rinkiniais („namai“, „kirpykla“) bei vaidmenų atributais. Stebi, dalyvauja aptariant, klausosi, išsako savo nuomonę, liečia ir kitais būdais pažįsta pasaulį.

Domisi temomis žmogus, artimųjų žmonių veikla („Mama plauna indus“, „Senelis skaito laikraštį“ ir pan.).

Daiktai, veiksmai su jais, jų paskirtis, namų apyvokos daiktai (rūbai, baldai, indai ir kt.), žaislai, darbo įrankiai (šluota, kibiras, laistytuvas ir kt.).

Gamta, augalai (medžiai, gėlės, daržovės, vaisiai), naminiai gyvūnai (katė, šuo, karvė, arklys, ožka, kiaulė, gaidys, višta, antis ir kt.) ir jų vaikai, laukiniai gyvūnai (kiškis, lapė, meška, vilkas ir kt.) ir paukščiai (varna, žvirblis, zylė ir kt.), vanduo buityje (bėga, šaltas-karštas, vandenyje maudosi, juo prausiasi, jame skalbia) ir gamtoje (bėga upeliukas, upė, jūra), metų laikai ir jų ypatybės (žiema-šalta, krenta sniegas, vasara – karšta, šviečia saulė ir t.t.).

Kaupia informacija apie pasaulį, žmones, reiškinius, šeimą, gimtinę, savo šalį, tradicijas, šventes.

Aiškinasi savo miesto savitumus, įžymybes.

Susipažįsta su šalies sostine Vilniumi, šalies simbolika, prezidentu.

Ugdamosios veiklos metu susipažįsta su liaudies kūryba.

Perkelia į grupę savo šeimos patirtį: bendravimo būdą, žaidimus, pomėgius.

Stebėdamas suaugusiųosius, jų veiksmus, išbando naujus veikimo bei elgesio būdus, juos perima, kūrybiškai pritaiko.

Žiūrėdami paveikslus, nuotraukas, išvykų ir ekskursijų metu susipažįsta su įvairiomis žmonių profesijomis, jų atliekamais darbais ir darbo rezultatais.

Pasivaikščiojimų metu, išvykų bei ekskursijų metu pratinasi globoti ir saugoti gamtą, augmeniją, gyvūniją, demonstruoja gebėjimą tinkamai elgtis gamtoje, viešose vietose, dalyvauja gamtos saugojimo programose, projektuose, dalyvauja ekologiniuose žygiuose, akcijose.

Kaupia įvairią medžiagą apie gyvūnus, augalus. Ieško išskirtinių augalo požymių bei savybių.

Aiškinasi iš kokių dalių sudarytas augalas, iš kur jis atsiranda, kokių reikia sąlygų, kad augalas augtų ir duotų vaisių, kokia jo reikšmė gamtai ir žmogui.

Įvairių priemonių pagalba kaupia informaciją apie naminius ir laukinius gyvūnus, vabzdžius, paukščius, žuvis, jų jauniklius, išorinius požymius, gyvenimo būdą ir mitybą.

Pokalbių metu pasakoja apie savo augintinius, jų priežiūrą ir poreikius, zoologijos sode ar miške matytus gyvūnus, kaime auginamus gyvulius.

Aiškinasi, kuo naudingi gyvūnai, kuo pavojingi, kodėl jie tokie būna ir kaip apsisaugoti nuo jų grėsmės.

Žiemą lesina paukštėlius, neša žvėreliams maisto.

Stebi, analizuoja, grožisi įvairiais žmogaus ir gamtos sukurtais kūriniais.

Pats prisideda prie grožio kūrimo, žino jog negalima teršti.

Aiškinasi, kodėl reikia taupyti popierių, elektrą, vandenį.

Skiria ir pavadina dieną, naktį, apibūdina orą, jo pokyčius žymi kalendoriuje.

Įvairių bandymų metu susipažįsta su sniego ir vandens savybėmis.

Stebėjimų metu susipažįsta su nuosekliais gamtos pakitimais rudenį, žiemą, pavasarį, vasarą, žmonių atliekamais žemės ūkio darbais įvairiais metų laikais.

Aiškinasi, kuo kiekvienas metų laikas patrauklus, gražus.

Klausosi pasakojimų, žiūri filmukus apie saugų elgesį gatvėje, gamtoje, prie vandens, su buitiniais prietaisais ir kt.

Dalyvauja saugaus eismo užsiėmimuose, prevencinėse programose.

7. Kiekio supratimas ir skaičiavimas			
		1 žingsnis	Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra/nėra, dar, taip/ne.
		2 žingsnis	Supranta ką reiškia vienas, du, daug.
		3 žingsnis	Skiria sąvokas mažai (vienas, du) ir daugiau. Pradedą suprasti, ką reiškia padalinti daiktus po vieną, po lygiai. Geba išrikiuoti daiktus į eilę.
		4 žingsnis	Pradedą skaičiuoti daiktus, palyginti kelių daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus po lygiai. Pradedą vartoti kelintinius skaitvardžius pirmas, antras.
		5 žingsnis	Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio, daiktų savybių, jų padėti erdvėje. Skaičiuoja bent iki 15. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek trūksta. Pastebi, kaip sudaryta daiktų, elementų seka, sugeba pratęsti ją 1-2 daiktais. Skiria kelintinius skaitvardžius.
		6 žingsnis	Susieja daiktų kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja sąvokas daugiau/mažiau, po lygiai, vienu, dviem, daugiau/mažiau, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2-3

			pasikartojančiais elementais.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai			
Pavadina daiktus, rūšiuoja juos pagal dydį, spalvą, kiekį (vienas, daug), dėlioja nesudėtingus loto. Atrenka parodytos formos ir spalvos daiktus, žaislus. Grupuoja daiktus, žaislus pagal formą, spalvą, dydį. Sudaro daiktų, žaislų eiles nuo didžiausio iki mažiausio ir atvirkščiai. Tapatina daiktus, dedamus į įdubimą, išpjovą tiesiogiai: pridedant, pamatuojuant. Sistemina, klasifikuoja, apibendrina elementarią informaciją, skaičiuoja, matuoja, lygina, grupuoja. Eksperimentuoja. Dalyvauja pažinimo, tyrinėjimų ir atradimų savaitėje. Aplinkoje ieško daiktų, kurių yra po vieną, kokių - po daug. Kalboje vartoja žodžius vienas, daug, nė vieno. Taisyklingai skaičiuoja daiktus, garsus, judesius, taisyklingai vartodamas skaitvardžius. Skaičiuoja ir atskaičiuoja daiktus, judesius, garsus pagal pasakytą skaičių ar pateiktą pavyzdį. Įvairioje veikloje skaičiavimui vartoja kelintinius skaitvardžius.			
8.	Forma, erdvė, matavimai		
		1 žingsnis	Domisi kitokios formos, dydžio, spalvos daiktais: siekia juos paimiti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.
		2 žingsnis	Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimiti, didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.).
		3 žingsnis	Skiria sąvokas mažai (vienas, du) ir daug. Pradedą suprasti, ką reiškia padalinti kelis daiktus po vieną, po lygiai. Geba išrikiuoti daiktus į eilę.
		4 žingsnis	Atpažįsta apskritos, keturkampės, kvadratinės formos daiktus. Atrenka vienodos formos, dydžio ar spalvos daiktus. Manipuliuodamas daiktais (juos vartydamas, padėdamas šalia, uždėdamas ant, įdėdamas į, atsižvelgdamas į daikto formą, dydį, spalvą) bando konstruoti, komponuoti, grupuoti. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydziams, dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradedą skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.
		5 žingsnis	Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja sąvokas vienos spalvos, dvispalvis. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Kalbėdamas apie nuotolį, atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja sąvokas ilgesnis –

			trumpesnis, siauresnis – platesnis ir pan. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane – už manęs, šalia manęs, kairėje manęs ir pan. Pradedą suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas: šiandien, vakar, rytą.
		6 žingsnis	Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą, tačiau plokštumos ir erdvės sąvokų dar neįvartoja. Grupuoja, klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais, tačiau tūrio, talpos, masės sąvokų dar neįvartoja. Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį medžiagos kiekį. Palygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius. Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui; šalia, vienas už kito, už, tarp, viduje, išorėje ir kt. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę; žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Rūšiuoja, grupuoja, lygina daiktus pagal spalvą, formą, dydį, atlieka įvairius veiksmus su didaktiniais žaislais.

Iš dviejų formų ar dydžių parenka nurodytą, grupuoja vienerūšius, labai skirtingos formos daiktus, pagal kontrastingas spalvas ir kt. požymius.

Eilės tvarka deda 3-4, o vėliau ir 4-5 skirtingo dydžio žiedų piramidę.

Atlieka įvairius veiksmus su didaktiniais žaislais (išdėlioja, surenka, sumauna žiedus, įdeda vieną į kitą ir kt.)

Dėlioja iš dviejų - keturių dalių dėlionės, korteles.

Lygina dvi daiktų grupes nuosekliai uždėdamas vieną daiktą ant kito ar pridėdamas vieną daiktą prie kito, pridėdamas ar nuimdamas daiktą, padaro iš daiktų grupės lygybę.

Lygina labai kontrastingus, mažiau kontrastingus ir vienodus daiktus pagal ilgį, plotį, aukštį, didumą, storį.

Dėlioja daiktus didėjimo arba mažėjimo tvarka pagal ilgį, plotį, aukštį, didumą, storį. Lytėjimo, regėjimo bei judėjimo pojūčių pagalba susipažįsta su geometrinėmis figūromis.

Aplinkoje ieško atitinkamos formos daiktų išsiaiškina, kad geometrinės figūros gali būti įvairių dydžių ir spalvų.

Dėlioja geometrines figūras didėjimo ir mažėjimo tvarka.

Įvairių žaidimų metu pratinasi skirti dešinę ir kairę rankas, nustatyti savo kūno dalių erdvinę padėtį ir pagal jas nurodo kryptį nuo savęs (pirmyn, atgal, aukštin, žemyn, kairėn, dešinėn), skiria ir išreiškia žodžiais erdvinius vieno ar kito daikto santykius su savimi (prie manęs - langas), juda nurodyta kryptimi: pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn ir t. t., nusako daikto padėtį kito daikto atžvilgiu.

Žiūrėdami įvairius paveikslėlius, atlikdami stebėjimus pasivaikščiavimo metu, susipažįsta su paros dalimis: diena, naktis, rytas, vakaras; aiškinasi jų nuoseklumą, taip formuojant supratimą apie parą, teisingai vartoja sąvokas vakar, šiandien, rytą.

Kasdieninės veiklos metu susipažįsta su savaitės dienomis, pasako, kuri šiandien diena, kuri buvo vakar, kuri bus rytą.

9.	Sąkytinė kalba		
		1 žingsnis	Klausosi suaugusiojo. Supranta elementarius klausimus ir prašymus. Skiria griežtą ir malonų kalbančiojo suaugusiojo kalbėjimo toną. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir

			artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmais atsakyti į klausimus. Daug čiauska, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis.
	2 žingsnis		Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Klausosi ir supranta nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštus, pasakas, pasakojimus. Supranta su dienotvarkę susijusius paaiškinimus, prašymus, elementarius klausimus. Išklauso ir supranta elementarius vienas po kito išsakomus nurodymus. Pradedą kalbėti dviejų trijų žodžių sakiniais. Kalba apie, tai ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Kartoja, suaugusiam padedant, girdėtus trumpus kūrinėlius.
	3 žingsnis		Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių. Klausosi naujų žodžių ir bando juos suvokti. Išklauso ir reaguoja į kelis vienas paskui kita sekančius nurodymus. 3-4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedą mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Kalba ir klausinėja apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus, pats klausia. Kartu su suaugusiuoju dainuoja dainėles, deklamuoja eilėraštus, užbaigia žinomų pasakų, eilėraščių frazes. Sako „ačiū“, „prašau“. Domisi televizijos laidomis vaikams, kalba apie jas.
	4 žingsnis		Kalba suprantamai, daro daug klaidų. Mėgsta daug kalbėti. Savo įspūdžius reiškia trumpais sakiniais. Deklamuoja trumpus eilėraščius. Vartoja maloninius, mažiabuinius žodžius. Kalba apie save vartodamas įvardžius: aš, mane. Išvardija ką mato paveikslėlyje. Kalbėdamas derina giminę. Pasako ką nupiešė, sukonstravo.
	5 žingsnis		Klausosi įvairaus turinio tekstų apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius, klausosi gyvai, įrašų. Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Klausydamas skaitomo ar pasakojamo teksto, klausinėja. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesuprastus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Pasakoja, kalbasi apie matytus filmukus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraščių, inscenizuoja. Deklamuoja, dainuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.
	6 žingsnis		Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų, dviprasmybių, frazeologizmų bendrine kalba ir tarme. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Seka ir suvokia knygelės, pasakojimo, pokalbio eigą, supranta ir interpretuoja.

			Kalba natūraliai, atliepdamas bendravimo situaciją, vartodamas vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie išgirstą, matytą, sugalvotą, pajautą. Pasakoja, kalba apie savo patirtį, norus, svajones, problemų sprendimą, svarstymus, įvardindamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytą ir girdėtą per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, Deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmingais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai			
Klauso suaugusiųjų kalbos, bendrauja su suaugusiuoju, kitais vaikais. Atsako į klausimus: kas čia?, ką veikia? Atsako į pateiktus trumpus klausimus, susijusius su sekta ar skaityta pasaka. Įvardina, ką mato knygutėje, klausosi sekamų pasakų, skaitomų grožinės ir pažintinės literatūros kūrinių. Pagal iliustracijas atpažįsta girdėtus tautosakos, grožinės literatūros kūrinius. Kalba sakiniiais, vartoja žodžius, padedančius bendrauti su aplinkiniais ir išreikšti savo norą. Aktyviai dalyvauja pokalbyje: klausia, atsako, pasakoja apie save, žaislus, paveikslus, įvykius, mėgdžioja dažnai girdimus gyvūnų bei paukščių balsus. Paveikslėliuose, nuotraukose parodo ir pavadina berniuką, mergaitę, senelį, močiutę, tetą, dėdę. Pradeda kalbėtis su draugu: pavadina žaislus, veiksmus, siūlo, prašo, komentuoja. Klausosi raiškaus, gyvo, emociingo pasakojimo, sekimo, skaitymo, deklamavimo, dainavimo, vaidinimo. Žaidžia žaidimus liežuviui ir lūpoms: užpučia žvakę, pučiant plukdo popierinį laivelį, skraidina pūką ore, per šiaudelį pučia vandens ar oro burbulus, žaidžia pirštukų žaidimus. Kalba ritmiškai žygiuodamas, judindamas rankas. Susipažįsta su daiktais, žaislais, stebėdamas aplinką, veikdamas su paveikslėliais, daiktais, žaislais ir susipažindamas su jų ypatybėmis bei funkcijomis. Susipažįsta, kad su vienu daiktu galima atlikti daug veiksmų, o tą patį veiksmą galima atlikti su įvairiais daiktais. Žaisdamas, klausydamasis suaugusiojo kalbos, stebėdamas jo veiklą įtvirtina žodžius (profesijų, augalų, maisto, rūbų, baldų, naminių gyvūnų ir jų vaikų, žaislų, daiktų dalių pavadinimai). Kalbasi su suaugusiuoju paeiliui. Atsako į uždarus („Kas ten?“) ir atvirus („Ką ten matai?“) klausimus. Kartu su suaugusiuoju žiūri jo raidos lygį atitinkančias TV laidas, kalba apie tai, ką mato ir girdi. Įsitraukia į pasakos inscenizavimą ir antrina pasakos žodžius. Klausosi „motinos kalbos“ (kalbėjimo aukštesniu balsu, pabrėžiant intonaciją, kalbėjimo lėtesniu tempu, labai aiškiai tariant žodžius, kalbėjimo trumpesniais paprastos gramatinės struktūros sakiniais, pavadinant ir rodant konkrečius daiktus, vieną mintį pasakant vienu sakiniu, kartojant tuos pačius žodžius vis kita forma, kartojant vaiko žodžius, sakinius, teisingai juos tariant ir sudėliojant, išplečiant vaiko sakinį, kad mintis būtų			

aiškesnė).

Žiūri rodomus paveikslėlius, atkreipiant dėmesį į reiškinius.

Žaidžia žodžių (tarimui) ir kitus kalbinius žaidimus.

Naudoja apibendrinamuosius žodžius.

Vartoja kuo daugiau mandagių žodžių.

Išgirsta ir suvokia auklėtojų kalbą.

Atidžiai išklauso sekamų pasakų.

Padedant auklėtojai atpasakoja perskaitytą pasakėlę ar atpasakojimą.

Mokosi liaudiškų gyvulėlių ar paukštelių pamėgdžiojimų.

Bendrauja su tėvais, auklėtojomis, auklėtojų padėjėjomis.

Domisi kitais žmonėmis.

Jaučia suaugusio meilę, prierašumą ir atsako tuo pačiu.

Paguodžia, padeda kitam, mokosi nusakyti žodžiu savo jausmus.

Užmezga kontaktą su vaikais bendraamžiais, kviečia veikti kartu.

Ugdytinis pasisveikina, atsisveikina, padėkoja.

Klausinėja suaugusio apie daiktus, reiškinius, jų savybes.

Klauso šalia esančio, stengiasi suprasti.

Jaučia kalbos melodingumą, gamtos garsų skambesį pamėgdžiojimuose, dainuojamoje tautosakoje ir trumpuose eilėraštuose.

Atsiliepia šypsena, dėmesiu, gestu, žvilgsniu.

Kalba apie tai ką galvoja, ką veikia.

Užmezga dialogą.

Įvardija paprastais žodžiais kasdien matomus daiktus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus.

Pasakoja apie suvokiamus žaislus, žaidimus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus.

Trumpai pasakoja apie paveikslėlį. Auklėtojai padedant, atpasakoja pasakėles, apsakymėlius, savo kalbą palydi gestais, mimika.

Varto knygeles, „skaito“ knygelių paveikslėlius.

Pažįsta elementarius simbolių, pratinasi jais žymėti daiktus.

Manipuliuoja įvairios medžiagos raidėmis.

Dėlioja daiktais korteles su daiktais ir jų pavadinimais.

Pratinasi taisyklingai vartoti kalboje trumpuosius ir ilguosius balsius.

Nustato pirmą ir paskutinį žodžio garsą. Nusako žinomų daiktų keletą požymių.

Vartoja kalboje esamojo laiko veiksmažodžius.

Taisyklingai vartoja kalboje vaikų ir suaugusiųjų vardus.

Nevartoja kalboje žargoninių vardų.

10.	Rašytinė kalba		
		1 žingsnis	Varto, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Stebi rašančius, domisi įvairiais rašikliais.
		2 žingsnis	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradedą atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygeles laiko taisyklingai. Žiūrinėjant paveikslėlius, piršteliu

			juos rodo. Reaguoja į skaitomą tekstą rankų/kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.
		3 žingsnis	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradedą atpažinti mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Reaguoja į skaitomą tekstą rankų/kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.
		4 žingsnis	Domisi skaitymu. Ima suprasti, kad skaityti visada malonu. Vaizduoja, kad „skaity“ knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaity“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Domisi ne tik įvairiais rašikliais bet ir kompiuteriu. Keiverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus), pradedą jais manipuliuoti įvairioje veikloje.
		5 žingsnis	Domisi abėcėlės raidėmis. Supranta, kad kažkurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta aplinkoje matomų spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles. Supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Kopijuoja raides, paprastus žodžius. Bando rašyti raides, pradėdami savo vardo raidėmis. Kompiuteriu spausdina savo vardą, trumpus žodelius.
		6 žingsnis	Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais. Domisi iliustracijomis, ieško jose teksto pagrindimo. Pradedą suprasti ryšį tarp knygos teksto ir asmeninės patirties. Supranta nesudėtingų tekstų siužetą. Supranta paprastą informaciją. Domėdamasis spausdintu tekstu klausinėja. Supranta, kad garsas siejasi su raide, o raidės sudaro žodį. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pvz. parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. Supranta rašymo tikslus. Spausdintinėmis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus.

			Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Kompiuteriu rašo raides, žodžius.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai			
Kiekvieną dieną klausosi pasakojimo, skaitymo apie tai, kas vaikui pažįstama, žinoma. Klausosi pasakojamų ir skaitomų trumpų humoristinių kūrinių, kūrinių apie kitų kraštų gyvūnus ir pan. Pats „skaito“. Žiūri dideles, spalvingas knygeles, kalendorius, žurnalus, reklaminių plakatų iliustracijas. Atsakinėdamas į klausimus ir pats klausia: „Kodėl?“, „Kada?“, „Ką?“, „Kaip?“, „Kas?“, dainuoja, deklamuoja, pasakoja. Vartoja esamąjį, būsimą ir būtajį laiką, funkcinius žodelis į, pas, prieš, iš, su. Stebi skaitymą skatinančią aplinką (varto knygeles, žurnalus, paveikslėlius; žiūri į prilipdytus užrašus ant baldų su jų pavadinimais bei užrašus ir simbolinius paveikslėlius ant žaislų lentynų ir pan.). Vaikas keverzoja ir rašinėja ant didelių ir mažų rašymo lentelių, popieriaus rašikliu, pieštukais, kreidelėmis. Stebi užrašytą savo vardą ant piešinio, darbo, kortelės. Pasako savo ir kitų vardus, atsiliepia, pašauktas vardu, kalbasi, klausinėja. Įsijungia į pasakojimą, bando kartu dainuoti. Dalyvauja tradiciniuose lopšelio-darželio renginiuose, iškylose po artimiausią lopšelio-darželio aplinką bei išvykose į vyresnių vaikų grupes. Stebi pedagogą, kai jis garsiai komentuoja, ką daro, ką yra padaręs, ką ketina daryti toliau. Žaisdamas kalba su savimi. Komentuoja, ką darys, stabdo, liepia. Pažįsta, atpažįsta grafinius simbolius (raides, žodžius, tekstus, užrašus ir kt.), žaidžia jais, įvairioje veikloje vartoja, patys juos kuria, imituoja raštą (keverzoja, piešia, rašo raides, jų junginius, žodžius). Stebi kaip rašo suaugusieji, mėgina pamėgdžioti. Piešia ornamentus, spalvina, karmo, lipdo – lavina smulkiuosius rankų raumenis (rašo molyje, smėlyje, ant stiklo, lentoje ir kt.), iliustruoja knygas, rengia piešinių parodas. Įvardija keletą jam reikšmingų raidžių. Nurodo, kurios raidės yra didžiosios, kurios – mažosios. Piešiniais, ženklais, raidėmis išreiškia savo išgyvenimus, patirtį, mintis.			
11.	Meninė raida		
		1 žingsnis	Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas suklusdamas, nutildamas, nustodamas judėti arba krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių kryptių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto.
		2 žingsnis	Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, mėgdžioja suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus. Spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. Spontaniškai keverzoja „rankų judesių piešinius“, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja,

			mojuoja rankomis), dailės priemonės paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais (tirštais dažais, minkšta tešla). Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą). Geba plėšyti popierių, o vėliau ir atkirpti žirkklėmis. Geba iš didelio lipdymo medžiagos gabalo atskirti mažesnę, minkyti nedidelį gabalėlį tarp delnų, volioti ant lentelės. Geba lipdyti iš plastilino, modelino ir molio bei tešlos.
		3 žingsnis	Susidomėję klausosi dainų, instrumentinių kūrinėlių, emocingai jas suvokia (šypsosi, džiaugiasi, ploja rankom, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan.). Vienas ir kartu su kitais dainuoja dviejų- keturių garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelių, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais. Juda pagal muziką: žingsniuoja, bėga, apsisuka, kūno judesiais imituoja kai kurių gyvūnų judesius. Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Brėžia įvairias linijas, formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo keverzonėse išvelgia daiktus ar įvykius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo su jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.
		4 žingsnis	Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emocingai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos api- būdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzi- kinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gam- tos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Supranta aplinką ir adekvačiai į ją reaguoja. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų – keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų – keturių natūralių judesių seką. Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar

			savaip perteikia kelis veikėjų vaizdus- duojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaušais šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.
		5 žingsnis	Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniui. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaizdais muzikos instrumen- tais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių – šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbą, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).
		6 žingsnis	Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus.

			Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas dainėles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėga- masis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai – žė- mai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasa- ką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiks- mus, atskleidžia jų norus, emocijas būsenas. Tiksliai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidi- mus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas. Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuo- sekiai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tiksliai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai			
Vaizduoja įvairius ženklus: taškelius, brūkšnelius, apskritimus, linijas ir t.t., eksperimentuoja su piešimo priemonėmis. Uždažo plokštumos dalis, tapo viena, o vėliau ir dviem spalvomis. Piešia pieštukais, flomasteriais, vaško kreidelėmis, teptukais, guašo dažais, akvarele, štampuoja įvairiomis priemonėmis, piešia ant įvairaus dydžio ir spalvų popieriaus. Tepa vieną popieriaus skiautelę klėjais, uždeda reikiamoje vietoje ir prispaudžia. Dėlioja paveikslėlius ant flanelografo, magnetinės lentos, popieriaus. Aplikuoja iš paruoštų formų, atskirų dalių, plėšo popierių ir jį klijuoja, priklijavus nupiešia trūkstamas, smulkesnes dalis. Atplėšia iš didelio popieriaus gabalo mažesnę, popieriaus juostelę plėšo smulkiais gabalėliais, juos dėlioja popieriaus lape. Vėliau ima naudotis žirkliu, karo popieriaus juosteles mažais gabalėliais. Volioja tarp delnų ir ant lentelės didesnę ar mažesnę plastilino ar modelino gabalėlį, ištempia, sulenkia, įspaudžia duobutes, griovelius ir t.t. Plastilino gabalėlius klijuoja ant lentelės, ar nupiešto paveikslėlio, taip jį papuošdamas ar užpildydamas erdvę, lipdo iš plastilino, modelino, molio ir kt. priemonių, dekoruoja įvairia gamtine medžiaga. Klausosi linksmų, ramių, maršinių, muzikos kūrinų, instrumentų garsų, dainavimo. Klausosi kontrastingos muzikos kūrinų ir atlieka atitinkamus judesius, nusako muzikos nuotaiką: linksmą, liūdną, lėtą, greitą ir t.t. Atlieka ritmiškus judesius, judesius su priemonėmis (skarelės, kaspiniai, žaisliukai) pagal muziką.			

Eina ratuku susikibę rankomis, vorele, žaidžia muzikinius ratelius, liaudies žaidimus.

Dainuoja paprastas, trumpas daineles, daug kartų kartoja su auklėtoja.

Groja barškučiais, būgneliais, švilpynėmis, akmenukai, lazdelėmis. Ritmiškai eina vietoje, ratu, ploja, trepsi, stuksena pagal muziką.

Klausosi muzikos ir gamtos garsų (pvz., klausydamas maršo, žygiuoja rateliu, polkos – šoka, ploja, trepsi kojomis, lopšinės – supa lėlytę ir pan.).

Klausydamas garsios muzikos garsiai trepsi, tylios – tyliai tipena.

Dainuoja lietuvių ir autorines dainas bei imituoja jas judesiais. Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo.

Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus, atlikdami imitacinius judesius pagal žaidimo turinį ar eina rateliu, sukasi vietoje po vieną, už parankių, vejasi į kamuolį ir atlieka kitus judesius.

Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškučiais, lazdelėmis, marakais, akmenukais, buitinais rakandais. Tyrinėja, kaip instrumentais groti, klausosi jų skambėjimo.

Skanduoja, ploja, trepsi, kuria melodijas ir ritmus savo vardui (pvz., Ieva, Jonas, Rūta, Eglė), žodžiams (pvz., lėlė, meška, lapė, kiškis ar kt.), judesius muzikai (pvz., svajingai muzikai – sukasi kaip lapai, snaigės, nutupia, pakyla ir vėl sukasi, judesių kūrybai pasirenka atitinkamas priemones: kaspinus, lengvas, spalvotas skareles, medžiagos atraižas, juosteles ar kt.).

Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus ir kt.

Kartu su auklėtoja veikdamas sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją.

Parūpinti žaidimams tikrų daiktų: virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštiniųėmis lėlėmis. Paskatinti apginti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. Pamačius aktorių parodytą spektaklį darželyje, siūlyti vaikams patiems pažaisti teatrą.

Drauge su vaiku eiti ratelius, parodyti judesių, veiksmų, paaiškinti, kas jais vaizduojama, skatinti juos kartoti laisvai, savaip. Nekoreguoti vaiko emocinės raiškos (nereikalauti iš vaiko tam tikros emocinės išraiškos). Nelyginti vaiko išraiškos su kito vaiko ar vaikų. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastangomis, atradimais. Mokyti pabaigus žaisti nusilenkti.

Komentuoja kylančias asociacijas atradus apskritimo ir iš jo išeinančių linijų piešimo variantus

Vaikas pats atras kūrybos ir vaizdavimo ypatumus veikdamas taip, kaip nori, kaip jam patinka.

Žaismingai eksperimentuoja linijomis, spalvomis, formomis (pvz., klausant išraiškingo auklėtojo pasakojimo ant smėlio ar dažais padengto plastiko bandyti taip, kaip pavyksta, pavaizduoti pikta, šokančią, šokinėjančią liniją; lašinant skirtingų spalvų ir skirtingą kiekį dažų į vandenį, sukurti šviesių ir tamsių, šiltų ir šaltų spalvų labirintą.

- Atranda, kad štrichuojant galima ką nors pavaizduoti.
- Piešia linijas ant smėlio, sniege.
- Mėgina piešti flomasteriu abiem rankom.

Kuria koliažą ant kartono gabalo klijuodamas audinio, tapetų, laikraščio skiauteles. Tarpus papildo tapydami, piešdami flomasteriu. Pasakoja, ką primena sukurtas darbelis.

Vaikai supranta, kad iš įvairių medžiagų, buities ir gamybos atliekų galima sukurti originalių, gražių darbelių.

Klausosi įvairių stilių muzikos kūrinių.

Tyrinėja, kuo jie skiriasi, ar panašūs nuotaikos, tempo, dinamikos atžvilgiu.

Muzikos kūrinyje atpažįsta ir skiria kai kuriuos instrumentus. Klausosi tylos ir triukšmo bei juos aptaria.

Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos vienbalses dainas bei pakankamai tiksliai jas intonuoja.

Dainuoja trumpas liaudies dainėles kanonu, klausydamiesi savo ir draugų dainavimo.
 Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, lietuvių liaudies dainas.
 Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses.
 Grodami solo ir orkestre, stebi dirigentą, seka muzikos tempą, dinamiką, laiku įstoja ir baigia groti.
 Balsu, muzikos instrumentu kuria melodijas trumpam tekstui,
 paveikslui Vietoj kalbos vietomis dainuoja, kuria muzikinius dialogus. Improvizuoja savo ir kitų kurtas dainas, ritmus, šokio judesius.
 Šoka ratelius.
 Sujungia judesius atliekamus įvairiame erdvės lygyje (aukštyje), įvairiu tempu, panaudojant įvairius judesius be konkrečios istorijos. Tą patį padaro, šokio elementų raišką siedamas su norima perteikti mintimi, šokio nuotaika. Priderina šiuos savo judesių derinius prie muzikos, keičia atlikimo greitį atsižvelgdamas į muzikos tempą, nuotaiką.
 Piešdamas kuria fantastines istorijas:
 Kuria istoriją, žiūrėdamas į savo dailės kūrinį.
 Apžiūri tautodailės ornamentikos plakatus, pasirenka įvairių spalvų flomasterius ir nueina piešti.
 Kuria erdvines, mobilias kompozicijas.
 Kuria vaizdus ant šviesos stalo dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūrėles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų.
 Bando piešti įvairių spalvų linijomis, lieti dėmes, keisti spalvas, visiems savo kūrinį.

12.	Estetinis suvokimas		
		1 žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocionaliai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.
		2 žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos vaizdus, dailės kūrinius, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.
		3 žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinių objektus. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.
		4 žingsnis	Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydami ir stebėdami skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti. Paklaustas pasako savo nuomonę kuris muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis, drabužis, žaislas gražesnis. Reaguoja į kitų vertinimus.
		5 žingsnis	Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Supranta ir pakomentuoja kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus).

		Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, vaizduodamas dailės darbeliu, ką vaizduoja savo kūrinuose. Mėgaujasi meninės veiklos eiga, muzikavimu, šoku, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrasi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbėlį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.
	6 žingsnis	Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinų siužetą, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko vaidino, piešė. Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrasi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą mintį, kodėl gražu.

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Emocinę būseną pradeda reikšti kreidelėmis, spalvotais pieštukais, tapymo priemonėmis, savarankiškai pasirinkdamas spalvas, taip pat kurdamas įvairias formas.

Stebi ir aptaria savo ir kitų darbus, randa pažįstamus daiktus, personažus, orientuojasi erdvėje („saulutė danguje“, „namelis stovi ant žemės“ ir pan.).

Klauso specialių dainelių vaikams, pasakojimų su dainelėmis bei klasikinę muziką.

Klausosi žinomos melodijos atliekamos įvairiais instrumentais. Įsimena ir atpažįsta girdėtą muziką.

Pasitikėdamas savo muzikinėmis galiomis vaikas individualiai muzikuoja, pakartoja, tiksliai atkuria melodiją balsu arba ritmingais judesiais.

Pamokytas, geba elgtis pagal sceninio elgesio taisykles: išeina į „sceną“, nusilenkia, palaukia kol baigsis plovimai, padėkoja „publikai“.

„Groja“, koku nors instrumentu, improvizuoja, aiškina, ką reiškia jo „muzika“.

Vaikas kviečia ir kitus (suaugusiuosius ir vaikus), kad dainuotų, šoktų, grotų kartu su juo. Pritaria suaugusiajam.

Paprastas, aiškaus teksto, įdomaus turinio, lengvas atlikti dainas dainuoja individualiai ir grupėmis.

Įsimena dainų žodžius (nekreipiant dėmesio į netikslią tartį).

Laiku pradeda ir baigia dainuoti, išklauso pauzes.

Rodant pedagogui vaikas atlieka naujus judesius ir judesių pagalba atskiria muzikos kontrastus: tyliai - garsiai, lėtai - greitai.

Laisvai juda pagal muziką (taip pat ir liaudišką).

Žaidžia siužetinius - improvizacinius žaidimus.

Žaidžia teatrinis žaidimus individualaus pamėgdžiojimo forma (pamėgdžioja suaugusįjį, gyvūną). Žaidžia: lyg būtų mama, tėtis, vairuotojas, gydytojas; apsimeta katyte, šuniuku ir pan.

Žaidžia didaktinius žaidimus – dramatizacijas su daiktais (maudo ir rengia lėlę Alę, maitina šuniuką ir pan.), bet ir atlieka tariamus veiksmus (lyg valgo, miega, verda ir pan.).

Naudoja siužetinius žaislų rinkinius: gyvūnus, įvairių formų figūrėles.

Savarankiškai ir atsakingai pasiruošia darbo vietą, o baigus veiklą susitvarko.

Saugiai ir tvarkingai naudojasi dailės reikmenimis.

Mato, suvokia, palygina klasikinius dailės kūrinius.

Geranoriškai vertina draugų, kitų žmonių kūrybinius bandymus, vaikai nuosekliai dirba grupėje, tariausi dėl būsimos darbo rezultato, vertina savo pasiekimus.

Klausosi grožinės literatūros, poezijos kūrinių, atkreipdami dėmesį į teksto turinį ir formą, pastebėdami meninės išraiškos priemones: palyginimus, epitetus ir kt., vartoja juos savo kalboje, mėgdžioja įvairias intonacijas.

Lankosi meno parodose, galerijose, muziejuose, koncertuose, kine, teatre, renginiuose, dalijasi įspūdžiais.

Dalyvauja susitikimuose su menininkais, susipažįsta su jų kūryba.

Kuria meninius darbelius, dainuoja, šoka, vaidina, klausosi muzikos kūrinių.

Rengia kūrybinių darbų parodas, aptaria savo ir draugų kūrybą, grožisi ja.

Stebi gamtos, aplinkos grožį, klausosi gamtos garsų.

13.	Fizinis aktyvumas		
		1 žingsnis	Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuojalaikydamasis,vedamas arbasavarankiškai. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.
		2 žingsnis	Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiom kojom, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gauda, spiria kamuolį.
		3 žingsnis	Pastovi ant vienos kojos (3-4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25 – 30 cm.) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.
		4 žingsnis	Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn – žemyn nesilaikant už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.
		5 žingsnis	Eina pristatant pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keliant kelius, atliekant judesius rankomis, judant vingiais. Bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojom vietoje ir judant pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka

			žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Meta, spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gaudo, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.
		6 žingsnis	Eina ratu, poroje, prasilenkiant, gyvatėle, atbulomis, šonu. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judant pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Atlieka rytinę mankštą, eina pasivaikščioti.
Dalyvauja sportinėse pramogose, šventėse, rytinėje mankštoje, kūno kultūros užsiėmimuose, pasivaikščiojimuose ir kt. judrioje veikloje.
Žaidžia judrius, orientaciją lavinančius žaidimus, juda, aktyviai veikia.
Paprastai parodo, ką kiekviena kūno dalis gali daryti: (pvz.: judinti ranką, po to kitą ranką, pečius, galvą, liemenį, klubus, vieną, po to kitą koją, judinti visą kūną ir galop sustingti ir nejudėti).
Sukurta grupėje judėjimo erdvė, parenkamos priemonės stimuliuota fizinį vaikų aktyvumą, skatina pažinti savo kūno galias.
Atlieka grūdinimosi, pėdos bei taisyklingos laikysenos formavimo pratimus.
Esant palankiom sąlygom atlieka oro ir vandens procedūras.
Žaidžia, juda, aktyviai veikia bei ilsisi, turi galimybę pasidalinti su draugais ir pedagogais ne tik džiaugsmingais, bet ir skaudžiais išgyvenimais, sulaukdamas jų paramos bei pagalbos, vaikas jaučiasi saugus, auga atviras, pasitikintis.
Žaidžia lauko, sportinius bei judrius žaidimus, žaidimų aikštelėje mokosi važinėti dviratuku, paspirtuku, žiemos metu – rogutėmis ir t.t., dalyvauja estafetėse, sportinėse pramogose, varžybose, išbando savo jėgas, vikrumą, drąsą, mokosi laimėti ir garbingai pralaimėti.

14.	Kasdienio gyvenimo įgūdžiai		
		1 žingsnis	Bando valgyti ir gerti savarankiškai
		2 žingsnis	Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Jaučia, kada nori tuštintis ir šlapintis, kartais tai parodo mimika, ženklais arba pasako. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprastai padeda žaislą į nurodytą vietą.
		3 žingsnis	Valgo ir geria savarankiškai. Pradeda naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia. Padedamas bando prausti, nusišluostyti veidą, rankas. Padedą vieną kitą daiktą į vietą. Atsiranda pirmieji elgesio su žirkėmis įgūdžiai

	4 žingsnis	Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.
	5 žingsnis	Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, kuris maistas sveikas ir naudingas. Serviruoja ir tvarko stalą vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Stengiasi saugoti save ir kitus.
	6 žingsnis	Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą - kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojami veiklai skirtais aštriais įrankiais.

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Žaidimo pagalba susipažįsta su higienos reikmenimis: muilu, rankšluosčiu, nosine ir šukomis. Atlieka veiksmus su higienos priemonėmis, vėliau juos naudoja žaisdami.

Klausosi pasakojimų, skaitomų kūrinių apie švarą, dienos ritmą, saugų elgesį namuose, gamtoje.

Žaidimų metu įtvirtinami savarankiškumo įgūdžiai: maitina lėles, jas rengia, guldo, veda pasivaikščioti, bando tvarkingai sudėti drabužėlius.

Dengia stalą, imituoja maitinimosi judesius, elgesį prie stalo, bendrauja su šalia esančiais.

Stalo žaidimų, knygelių, plakatų, kortelių pagalba susipažįsta su vaisiais, daržovėmis, sveiku maistu, turimas žinias įtvirtina žaisdami.

Klausydamiesi pasakojimų, skaitomų istorijų sužino apie daiktus, kurie yra pavojingi vaikų sveikatai ir saugumui, kas atsitinka, kai vaikai su jais žaidžia. Žaidimų metu formuojasi saugaus elgesio įgūdžiai.

Piešdami išreiškia savo emocijas ir pojūčius. Bando papasakoti, ką pavaizdavo savo darbelyje.

Sveikatos valandėlių metu sužino kaip atrodo ir jaučiasi sergantis žmogus, ieško negalavimo priežasčių ir jų pašalinimo būdų ir priemonių, sužino apie sveiką gyvenimo būdą, higieninius reikalavimus.

Stebėdami sergančius ir sveikus žmones nuotraukose, paveikslėliuose, girdėdami įvairias istorijas apie ligonius, ieško ligos požymių, iš veido ar kūno išraiškos nustato, kas yra sergantis.

Žinias įtvirtina individualių užsiėmimų metu, per žaidimus, pokalbių metu.
 Naudojasi asmeniniais higienos reikmenimis (šukomis, burnos skalavimo stiklinaitėmis, vienkartinėmis nosinaitėmis ir kt.).
 Sveikatos valandėlių metu susipažįsta su maisto reikšme žmogaus sveikatai, sveikos mitybos reikalavimais, žino, kad vaisiai ir daržovės – vitaminų šaltinis, aiškinasi mitybos piramidės sudėtį.
 Gamina, valgo ir kitus vaišina šviežių daržovių, vaisių patiekalais bei kt. Prieš valgio gaminimą nusiplauna rankas, užsiriša skarelę ar užsideda kepuraitę, po darbo sutvarko darbo vietą.
 Praktinės veiklos metu susipažįsta su stalo dengimo reikalavimais.
 Kasdienio maitinimosi metu, naudodamiesi stalo įrankiais, įgyja praktinių gebėjimų teisingai naudotis stalo įrankiais.
 Ugdomosios veiklos metu aptaria įvairias pavojingas situacijas, aiškinasi jų atsiradimo priežastis, ieško sprendimų, kaip jų išvengti.
 Dalyvauja saugaus eismo, sveikatos saugojimo programose, projektinėje veikloje.

15.	Iniciatyvumas ir atkaklumas		
	1 žingsnis	Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus ju- desius, veiksmus su daiktais. Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškędamas, duodamas žaislą kitam skatina su juo žaisti; išreiškdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.	
	2 žingsnis	Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Veiksmais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.	
	3 žingsnis	Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.	
	4 žingsnis	Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.	
	5 žingsnis	Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	
	6 žingsnis	Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą.	

			Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suau- gusįjį.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai			
Turi mėgstamus žaislus. Laikydamasis sienos nueina prie žybsinčių, skambančių, spalvotų kubelių. Po to per pusę grupės nuropoja prie kamuoliuko. Tiesia kamuoliuką auklėtojai, žiūri į akis, šypsosi. Žaidžiant žaidimus, plodamas katutes tiesia delniuką suaugusiajam, prašydamas jį pakartoti. Atkakliai bando užsegti didelę sagą: pabando, nepavyksta, vėl pabando, pagaliau įsprendžia sagą į kilpą ir apsidžiaugia. Kelis kartus užsega ir vėl atsega sagą. Prieš kelias dienas matė, kaip kirpėja kirpo sesutę, todėl ima šukas ir šukuoja lėlę. Žaidžia su muzikiniu žaislu, tačiau išgirsta su mašinėle burzgiantį draugą. Kurį laiką stebi, kaip šis žaidžia. Netrukus vėl pradeda spaudyti muzikinio žaislo mygtukus. Stebi, kaip auklėtojas stato bokštelį ir pats ima kaladėles, stato panašų bokštelį. Vaikas veda auklėtoją prie žaisliuko – iššokančios varlytės. Rodo, kad reikia varlytę įdėti į vidų, uždengti dang- telį ir po to jį atidengti, kad varlytė iššoktų. Po daugelio bandymų pats išmoka įdėti varlytę ir atidaryti dangtelį. Rodo nepasitenkinimą, kai stumiamos durys neatsidaro, rėkia, reikalaujamas pagalbos. Sudėlioja visas formeles į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Pasilipa ant kėdės, kad pasiektų žaislą, padėtą ant palangės. Deda dėlionę nepaisydamas šalia keliamo vaikų triukšmo. Ilgai tyrinėja naują žaislą. Ilgam susitelkia bandydamas užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėliones, konstruoja. Užsimerkęs sukasi ratu tol, kol nugriūva. Atkakliai tvirtina, kad nenori miegoti. Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus. Veikla dviese, grupelėje ar su visa grupe. Palaikyti vaikus, kurie bando iššūkį įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena, meta veiklą, padėti surasti išeitis, sprendimus. Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus darbus: išplauti teptukus, plauti žaislus ir pan. Džiaugtis vaiko iniciatyva padėti kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti užsisęgti. Patys sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. Skatinti vaikus turiningiau išplėtoti jų pačių sumanymą. Veiklą vaikams pasiūloma tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie sukonkretina ir savaip įgyvendina. Pagalbą vaikui teikiama ne ką nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų. Žaidžia ilgą laiką truncančius kūrybinius žaidimus. Vaikai visą savaitę žaidžia žaidimą apie geručius ir blogiukus. Prie vaikui įdomios auklėtojo pasiūlytos veiklos grįžta, kol ją baigia. Pabaigia pradėtus darbus, padeda vienas kitam įveikti problemas. Atliekakuopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbus, pvz.: įverti siūlą, įsiūti sagą, prisukti veržlę ir pan.			
16.	Tyrinėjimas		
		1 žingsnis	Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais, garsais).

	2 žingsnis	Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.
	3 žingsnis	Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.
	4 žingsnis	Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).
	5 žingsnis	Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.
	6 žingsnis	Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones. Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatai, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų. Palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Vaikai siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūrinėja, kiša į burną. Tai pirmieji tyrinėjimo žingsniai.

Vaikai juda, kartoja judesius, praktikuojasi.

Vaikai tyrinėja viską, kas yra aplinkui, jie ima, judina, liečia, stebi, klausosi, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais.

Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį.

Skaičiuoja, dēlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mielai padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę.

Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje.

Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose.

Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais mieliau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais nei žaislais ir išradingai juos panaudoja.

Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, gali padėti suaugusiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus.
 Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus.
 Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus.
 Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję.
 Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje.
 Atlieka nesudėtingus bandymus.
 Stebimo objekto pasikeitimus fiksuoja lentelėje.
 Domisi gamtos reiškinių, prietaisų veikimu ir kt., aktyviai klausinėja.
 Stebėdamas aplinką, atpažįsta akivaizdžius daiktų, gyvūnų, augalų grupių panašumus ir skirtumus, juos aptaria.

17.	Problemų sprendimas		
	1 žingsnis	Pakartoja nepasisekusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.	
	2 žingsnis	Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudajamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.	
	3 žingsnis	Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.	
	4 žingsnis	Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.	
	5 žingsnis	Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.	
	6 žingsnis	Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.	

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Paima didesnę indelę ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį į mažesnę. Nepavykus didesnę indelę padeda, paima mažesnę ir įdeda jį į kitą.
 Vaikas bando užlįsti į tarpą tarp spintelės ir sienos.
 Spraudžiasi, daug kartų bando, tada pradeda rėkti, į pagalbą kviesdamas suaugusįjį.
 Pamatęs užsuktą buteliuką, deda jį į burną, meta, paima, perdeda iš rankos į ranką, paglosto, sugniaužia.
 Stebi, kaip auklėtojas atsuka ir užsuka buteliuko kamštelį. Paima buteliuką ir bando kamštelį atsukti pats. Pavykus apsidžiaugia.

Bando sudėti korteles į joms skirtą dėžutę. Išima, įdeda, vėl išima, dalį įdeda. Po 5–6 veiksmų nueina šalin taip ir nepabaigęs sudėti kortelių. Vaikas bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių. Dedant kaladėles ant viršaus, bokštas griūva. Vaikas nenusimena ir bando dar kartą. Dabar padaro tvirtą pagrindą iš didesnių kaladėlių. O viršuje kaladėlę ant kaladėlės deda tol, kol bokšto viršūnė vėl griūva. Vaikas bando dar kartą, kaladėles dėdamas atsargiau.

Kai vaikui kas nors nepasiseka arba jei jis prašo padėti, klausti paties vaiko:

- Ką dar galima padaryti?
- Kaip kitaip galima padaryti?

Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes, kad vaikai geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus.

Prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus jie taikė anksčiau.

Kartu ieškoti išeities iš susidariusios probleminės situacijos.

Įveikti sunkumus, tariantis kartu su vaikais, padedant jiems apmąstyti svarbiausius problemų sprendimo etapus.

Imasi kurti darbėlį iš popieriaus, kurį reikia tiksliai lankstyti ir kirpti, bet nėra tikras, ar jam pavyks. Nepavykus tinkamai perlenkti, ima kitą lapą ir bando dar kartą.

Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį.

Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriaua kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles.

Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį.

Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja.

Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas.

18.	Kūrybiškumas		
	1 žingsnis	Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	
	2 žingsnis	Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridinti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.	
	3 žingsnis	Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.	
	4 žingsnis	Ižvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.	
	5 žingsnis	Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.	
	6 žingsnis	Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų.	

			lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai			
Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę. Pastebi ir gyvai, skirtingai reaguoja į tą patį daiktą, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius, suklusdamas ar aktyviai, kartais triukšmingai, reaguodamas kūno kalba (veido išraiška, judesiais, balsu). Domisi savo kūnu, atrasdamas vis ką nors naujo. Tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas. Tyrinėja žaislus, norėdamas suprasti, kas vyksta, kai jį kratai, barškini, rideni. Domisi, kas yra žaislų viduje, juos išardydamas. Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus. Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais – liesdamas, skanaudamas, apžiūrinėdamas, mėtydamas. Atsiranda vis įvairesni veiksmai su tuo pačiu daiktu. Emocingai reaguoja į naują patirtį (stebisi, džiaugiasi, sunerimsta). Spontaniškais, atsitiktiniais ir nesąmoningais judesiais, piešimo priemonėmis ar pirštais palieka netikėtus pėdsakus popieriaus lape. Pajutęs džiaugsmą noriai juos kartoja. Nuolat tyrinėja aplinką (ima, iškrausto, pabando), veikia bandymų ir klaidų keliu, džiaugiasi naujais atradimais, pažindamas tai, ko iki tol nebuvo regėjęs, patyręs. Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškiniiais, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes. Gamtoje nori išbandyti tai, ko nepatyrė – taškytis balose, voliotis sniege. Dėlioja kaladėles, lego, sukurdamas iš jų naujus objektus. Suteikęs galimybę atranda namų reikmenų (šaukštų, puodų, kočelių), maisto produktų (kruopų, miltų ir pan.), gamtos dovanų (gilių, kaštonų, kankorėžių ir kt.) naudojimo galimybes, sukurdamas iš jų naujus ir netikėtus produktus. Savitai reaguoja į naują patirtį. Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos. Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, geba panaudoti kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują produktą.			
19.	Mokėjimas mokytis		
	1 žingsnis	Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradedą tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.	
	2 žingsnis	Nori naujų išpūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Patraukia, pastumia, paride- na, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.	
	3 žingsnis	Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ką išmoko.	
	4 žingsnis	Pasako, parodo, ką nori išmokti.	

			Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.
		5 žingsnis	Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu.
		6 žingsnis	Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant pro-blemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena.
Žiūrėdamas į besišypsančio suaugusiojo veidą ir pats pradeda šypsotis. Stebi ir kartoja garsus, judesius.
Žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką, barškina, daužo.
Juda spontaniškai ir turėdami tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkęs dėmesį, nors pamatęs, pvz., naują žaislą, lengvai pereina prie kitos veiklos.
Mėgsta kelis kartus iš eilės žiūrėti, klausytis to paties, pvz., skaitomos pasakos, dainos ar filmuko.
Pastebėję suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, patys bando daryti taip pat. Klausia: „Kas čia?“, „Kur?“, prašo parodyti.
Žino, kad paspaudus dėžutės dangtelį, iššoka varlytė. Daug kartų kartoja veiksmą, krykštaudamas, kai sulaukia rezultato. Nustemba, apžiūrinėja dėžutę, jeigu varlytė neiššoka.
Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando.
Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisiti kartu parduotuvę ar daktarą, mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartų, sugalvoja naujų veikėjų, veiksmų.
Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą.
Vaikas giriasi.
Patys žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus.
Kai kurie vaikai mėgsta dėti deliones, statyti namus, bokštus, konstruoti, išardyti, sugriauti ir stebėti, kas atsitinka.
Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti.
Pasakoja, kad su muzikos mokytoja dainavo ir išmoko padainuoti dainelę.
Pasako, ko nori išmokti, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka.
Išsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupuodami daiktus.
Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau.
Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą.
Vaikas pasako, kad nori išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką.

Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų.

Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, mėgsta klausyti skaitomų knygų, patys mielai jas varto, suranda atsakymus į iškilusius klausimus.

Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiuosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti.

Sako, kad darbelį padarė, žiūrėdamas į darbelių knygos paveikslėlius.

ESMINĖS NUOSTATOS IR GEBĖJIMAI, KURIUOS VAIKAS TURI ĮGYTI IKI 6 METŲ

Eil. Nr.	Vaiko pasiekimai	Esminė nuostata	Esminis gebėjimas
1.	Savivoka ir savigarba	Save vertina teigiamai.	Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises.
2.	Emocijų suvokimas ir raiška	Domisi savo ir kitų emocijomis ir jausmais.	Atpažįsta ir įvardina savo emocijas ir jausmus bei jų priežastis, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ir jausmus, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais.
3.	Savireguliacija ir savikontrolė	Nusiteikęs sutelkti dėmesį, būti kantrus, valdyti emocijų raišką ir elgesį.	Ilgesnį laiką sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai, įsiaudrinęs geba nusiraminti, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus.
4.	Santykiai su suaugusiais	Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.	Pasitiki pedagogais, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.
5.	Santykiai su bendraamžiais	Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.	Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (dalinasi žaislais, tariasi, supranta kitų nors), padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.
6.	Mokėjimas mokytis	Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.	Mokosi žaisdami, stebėdami kitus vaikus ir suaugusius, klausinėdami, ieškodami informacijos, išbandydami, sprenddami problemas, kurdami, įvaldo kai kurias mokymosi strategijas, pradeda suprasti mokymosi procesą.
7.	Iniciatyvumas ir atkaklumas	Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gabumais.	Savo iniciatyva pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja, po tam tikro laiko tarpo veiklą pratęsia, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais

			sunkumais.
8.	Kūrybiškumas	Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.	Savitai reiškia savo sumanymus įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.
9.	Problemų sprendimas	Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams sunkumams bei iššūkiams įveikti.	Atpažįsta ką nors veikiant kilusius sunkumus bei iššūkius, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimo ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.
10.	Tyrinėjimas	Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.	Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą ir bandymą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.
11.	Aplinkos pažinimas	Nori pažinti, suprasti save bei aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	Įvardija, bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.
12.	Kiekio supratimas ir skaičiavimas	Nusiteikęs pasaulio pažinimui naudoti skaičius ir skaičiavimus.	Objektų (realių ar pavaizduotų) kiekį apibūdina skaičiumi, susieja skaičių su atitinkamu jo simboliu. Sudaro, palygina daiktų grupes pagal kiekį. Apibūdina daikto vietą tam tikroje daiktų eilėje. Sudaro, pratęsia įvairias sekas, randa trūkstamus jų narius.
13.	Forma, erdvė, matavimai	Nusiteikęs tyrinėti aplinkos daiktus, jų ryšį ir santykius.	Skiria daiktų spalvą, formą, jaučia daiktų dydį, dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje, sieja daiktus su vaizdais nuotraukose, piešiniuose. Pastebi laiko tėkmės požymius. Tapatina, grupuoja, klasifikuoja daiktus. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, talpa, tūris, laikas, daiktų panašumai ir skirtumai, daiktų tarpusavio ryšiai, santykiai, padėtis vienas kito atžvilgiu.
14.	Sakytinė kalba	Nusiteikęs išklausti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.	Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai ir laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.
15.	Rašytinė kalba	Domisi rašytiniais ženklais, simboliais,	Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius,

		skaitomu tekstu.	pradedą skaitinėti.
16.	Meninė raiška	Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.	Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.
17.	Estetinis suvokimas	Domisi meno kūriniais, aplinka, meninėmis veiklomis, jais gėrisi, grožisi.	Jaučia ir suvokia muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno savitumą, grožisi meno kūriniais, džiaugiasi savo kūryba, žavisi aplinkos grožiu, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais, pastebėjimais, vertinimais.
18.	Fizinis aktyvumas	Noriai, džiaugsmingai juda.	Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai, atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.
19.	Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	Noriai įvaldo sveikam kasdieniniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.	Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojasi tualetu. Prižiūri savo išorę: prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

KASDIENIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI	
Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
• pamiršta paprašyti į tualetą; • negeba palaukti savo eilės; • pernelyg prisiriša prie kasdienės rutinos, daiktų ir sielvartauja dėl nereikšmingų aplin- kos permainų; • greičiau nei bendraamžiai nuvargsta; • negeba pritaikyti prie aplinkybių, kurias sunku pakeisti (bendra dienos tvarka, bendra išvyka, gydytojo patikra, pan.); • reikšmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo.	• supranta kylančius sunkumus ir juos įvardija: „aš negaliu“, „nemoku užsisiegti“, ir pan.; • prašo pagalbos ir ją priima.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams • Mokykite vaiką suprasti kasdienės veiklos tvarką, reikšmę (kodėl reikia pamiegoti, prieš valgį plauti rankas ir pan.). • Mokydami savitvarkos ar savižiūros, suderinkite tikslus ir metodus – geriausia, kai tą patį gebėjimą tuo pat metu ir tokiu pat būdu ugdo ir tėveliai, ir pedagogai. • Jeigu vaikui sunku išmokyti kokį nors veiksmą, neverskite kartoti, kol nusimins – vietoj to leiskite tą veiksmą tik užbaigti (tai yra, padarykite viską iki paskutinės pakopos, o vaikas tegu užbaigia – taip patirs sėkmę). • Kitas būdas – leiskite vaikui pradėti veiksmą arba atlikti jo dalį (kurią pajėgia), girkite už tai, kad dalyvavo, prisidėjo. • Mokykite apsirengti, apsiauti, susitvarkyti aplinką. • Mokykite pastebėti ženklus, kad nori į tualetą, priminkite, kad tai pasakytų. • Skatinkite atidumą saviijautai, tai yra: mokykite pasakyti, kad skauda, pavargo ir pan. • Pratinkite padėti jums namų ruošoje, girkite, džiaukitės vaiko pagalba. • Surimuokite paprastas instrukcijas (pvz., „jei padengsime kartu, tuoj ant stalo bus saldu“).	

•	
FIZINIS AKTYVUMAS	
Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
- ilgai nepradedą vaikščioti; - nerangus, jo stambiosios motorikos judesiai (ėjimas, bėgimas, lipimas ir kt.) nekoordinuoti; - nemėgdžioja judesių; - vengia su judėjimu susijusių žaidimų; - nesusėja kartu su kitais atlikti judesių; - judėdamas nuolat užkliūna už daiktų; - netaisyklingai artikuliuoja garsus; - negeba atlikti tikslų judesių vykdydamas žodines instrukcijas; - nerangiai manipuliuoja smulkiais daiktais (pieštukais, dėlionė ir kt.); - vengia piešti, dėlioti, atlikti smulkius darbelius rankomis.	- eina atsargiai, liسدamasis ar remdamasis į aplinkos daiktus; - veiksmus atlieka lengviau judančiomis galūnėmis ar kūno dalimis; - supranta, kad negali dalyvauti kai kuriuose žaidimuose, ir sutinka su pasiūlyta kita veikla arba pats ją susiranda.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams - Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje padedant suaugusiajam, vėliau savarankiškai. - Išsiaiškinkite, kokių judesių vaikas negali atlikti dėl objektyvių priežasčių, ir neverskite jų daryti, siūlykite veiklą, kuri leis patirti sėkmę, skatinkite pasitikėti savimi. - Tinkamai sutvarkykite aplinką, kad joje būtų mažiau daiktų, už kurių galima užkliūti ir susižeisti. - Jei vaikui sunku veikti su smulkiais daiktais, pasiūlykite analogišką veiklą su stambesniais objektais. - Tuo atveju, kai vaikas priešinasi aktyviems žaidimams, sugalvokite jam vaidmenį, kad jis galėtų dalyvauti netiesiogiai, pvz., stebėti varžybas ir įteikti prizą greitai atbėgusiems vaikams. - Venkite ilgų užsiėmimų, kad vaikas nepervargtų, ir stebėkite jo savijautą po fizinio aktyvumo. Ištikus nesėkmei neakcentuokite to, stenkitės atkreipti dėmesį į tai, kas pavyko. - Jei vaikas turi klausos sutrikimą, pamažu pratinkite vaiką nešioti klausos aparatą. - Užtikrinkite tokį fizinį aktyvumą, kuris garantuotų saugų klausos aparato nešiojimą.	
EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA	
	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
• pyksta, pyktį išlieja agresyviu elgesiu; • pernelyg drovus, baimingas ar emociškai labilus; • nerodo simpatijos ar užuojautos; • kalbinamas emociškai neadekvačiai reaguoja; • paliestas rodo nepasitenkinimą ar baimę; • pasireiškia prieštaringų emocijų epizodai (pvz., neįprasta baimė, agresija, drovumas ar liūdesys); • dominuoja prislėgtumo būsena; • skurdus emocijų spektras; • pyksta, verkia, bet negali įvardyti priežasčių.	• emocijas reiškia savitais būdais, bet adekvačiai; • geba parodyti simboliais tai, ką jaučia jis ar kitas.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams • Nustatykite aiškias taisykles, kad vaikai suprastų, kas leistina, kas ne, ir žinotų pasekmes (nutraukta pasaka, atidėtas animacinis filmas ar pan.). • Parodykite vaikui, kad jį mylite net tada, kai kalbatės su juo apie netinkamą jo elgesį. • Jei vaikas pernelyg drovus, bendro žaidimo metu galima nesikreipti į jį (ją) tiesiogiai, o per jo (jos) turimą žaislą – meškiuką, šunelį ar pan. • Būtinai išsiaiškinkite, kaip vaikas elgiasi ir kokios emocijos vyrauja namuose. Jei vaikas nuolat liūdnas, prislėgtas ar agresyvus, paprašykite psichologo konsultacijos. • Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti.	
SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ	
Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
• dėmesys lengvai išblaškomas, organizuojamoje veikloje neišklauso informacijos, nesulaukia savo eilės; • negeba atidėti apdovanojimų, išlaukti pagyrimo (įkyriai reikalauja pagyrimų ar paskatinimų); • pamiršta pasiprašyti į tualetą; • lyginant su bendraamžiais dėmesį koncentruoja 3–4 kartus trumpesnį laiką, yra labai judrus;	• geba atkreipti į save dėmesį savitais būdais; • nežinodamas ką daryti, klausia suaugusiųjų apie veiksmų eigą; • susijaudinęs, supykęs pasitraukia į šalį nusiraminti; • pavargęs paprašo, nueina pailsėti arba kitais būdais siekia nutraukti veiklą.

- negeba palaukti savo eilės;
- nesilaiko žaidimų taisyklių;
- užsispyręs labiau nei jo bendraamžiai;
- reksmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Jei vaikas trumpai išlaiko dėmesį, užduotį pateikite etapais, pvz., „Pirma pastatyk bokštą.“ Kai pastatys – „Dabar pastatyk sieną!“
- Grupės bendrų veiklų metu (klausantis pasakos, žaidžiant) sukurkite vaikui sąlygas dažniau pakeisti padėtį (pvz., atnešti iš kito kampo daiktą), pajudėti, pagulėti ant kilimo (pagal poreikį).
- Jei netikėtai tenka keisti dienotvarkę, iš anksto paaiškinkite, kas pasikeis įprastoje dienos rutinoje ir pagal galimybes parodykite būsimą dienos įvykių seką vaizdžiai (pakeisdami įvykius vaizduojančių paveikslėlių tvarką ir pan.).
- Girkite vaiką, bet pamažu ilginkite laiką tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą.
- Mokykite palaukti savo eilės pasitelkdami kamuoliuką ar simbolį – kieno rankose (lipdukas ant drabuželio ar pan.) jis yra, tas ir kalba, atlieka judesį ar pan.
- Keldami vaikui reikalavimus, stenkitės nesukelti vaiko neigiamų emocijų.
- Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti.
- Prisiminkite, kad atsiradęs neadekvatus vaiko elgesys gali reikšti, kad vaikas nesupranta užduoties ar dėl ko nors yra pernelyg susijaudinęs.

SAVIVOKA IR SAVIGARBA

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- suvokia save tik esamuojų momentu (nesupranta raidos nuoseklumo: „aš esu, buvau, būsiu“);
- prasčiau suvokia save kaip grupės narį;
- nesupranta santykio tarp savęs ir aplinkos;
- nepasitiki savimi net tose veiklose, kurios jam (jai) gerai pavyksta;
- pernelyg įkyriai siekia dėmesio.

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- ieško savito būdo prisijungti prie kitų veiklos;
- veiksmus (veiklą) atlieka savitais būdais;
- geba įvardyti savo sunkumus.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Ugdykite vaiko pasitikėjimą savimi.

- Neakcentuokite nesėkmių, didinkite vaiko autoritetą tarp grupės draugų.
- Priimkite vaiką tokį, koks jis yra, atraskite, už ką jį girti.
- Pasitarkite vaiko nuotraukas (praeityje, dabartyje), kalbėkite apie tai, kas buvo ir yra, padėdami suvokti savo gyvenimo tęstinumą.
- Jei vaikas perdėtai nepasitiki savimi ar, priešingai, įkyriai siekia dėmesio, gali būti, kad šeimoje gauna mažai dėmesio arba yra nuolat baramas, arba, priešingai, jam neleidžiama būti savarankiškam (išsiugdo „išminktą bejėgiškumą“). Kantriai išklauskite vaiką, nuoširdžiai džiaukitės jo darbu, dažnai paskatinkite. Pamažu ilginkite laiko tarpą tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą.
- Sudarykite sąlygas išbandyti įvairių veiklų, kad geriau suprastų savo galimybes.

SANTYKIAI SU SUAUGUSIAIS

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
• sunkiai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų; • aktyviai priešinasi tėvų ir ugdytojų prašymams, nurodymams; • neprašo pagalbos (nesuvokia, kad galima jos paprašyti); • nedemonstruoja šiltų jausmų ir prisirišimo prie artimųjų; • vengia akių kontakto; • tempia už rankos, norėdamas parodyti ar paprašyti; • pasakoja pernelyg garsiai; • mažai pasakoja apie savo potyrius; • neprašo pasakėlių ar pokalbių.	• siekia bendrauti su kitais asmenimis savitais būdais; • kviečia žaisti tokius žaidimus, kurie jam yra suprantami

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Atidžiai stebėkite vaiko elgesį, siekdami geriau suprasti jos (jo) bendravimo būdą. Iš pradžių gali tekti priimti vaiko žaidimo (bendravimo) taisykles, pamažu mokant tinkamesnių bendravimo formų.
- Mokykite suprasti užuominas, kurias siunčia suaugusieji, pvz., kai vaikas per daug ir neadekvačiai kalba, suaugusysis gali pasakyti: „Na, aš nebeturiu laiko, man reikia plauti indus...“ (užuot pasakius: „Tu per daug kalbi!“).
- Mokykite, kaip reikia atkreipti į save aplinkinių dėmesį, kaip paprašyti pagalbos (ar daikto), kokio garsumo balsu kalbėti.
- Bendraudami su vaiku, žiūrėkite į jį, kalbėdami su juo stenkitės, kad jis matytų jūsų veido išraišką.
- Kalbėkite su vaiku aiškiai, paprastais, trumpais sakiniais. Su neprisigirdinčiu vaiku kalbėkite garsiau.

SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus –
--	--

	„Aš galiu kitaip“
• įkyriai ar neadekvačiai siekia bendravimo; • agresyviai elgiasi su bendraamžiais; • reaguoja pernelyg impulsyviai, supyksta arba verkia; • nesidomi kitais vaikais ir (ar) žaidimais su jais; • nežaidžia siužetinių žaidimų.	• savitais, jam prieinamais būdais ištraukia į vaikų žaidimus; • savitais, jam prieinamais būdais išreiškia draugystę; • žinodamas, kad pats ko nors nepajėgs, leidžiasi kitų vaikų vadovaujamas.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams • Neįkyriai sudarykite galimybes užmegzti santykį su kitais vaikais. Galite paprašyti, kad kitas vaikas ką nors paduotų, palaikytų, pasakytų ir pan. • Mokykite vaikus neįkyriai rodyti savo draugystę, toleruoti nesuprantamą elgesį. • Mokykite vaiką suvokti kitų neverbalinę kalbą (mimiką, judesius, kt.).	
SAKYTINĖ KALBA	
Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
• trejų metų nekalba; • negeba išsakyti savo poreikių bendraamžiams ir (ar) ugdytojams; • būdamas penkerių metų netaisyklingai taria kalbos garsus (švepluoja); • prastai suvokia kitų kalbą (prašymus, nurodymus), ypač sudėtingesnes frazes; • negeba rišliai papasakoti įvykių; nusakyti savo jausmų, išgyvenimų; • nejuokauja ir nesuvokia kitų humoro; • dažnai reikia kartoti prašymus, nurodymus; • negali arba neaiškiai išreiškia susidomėjimą kalba; • kalba gramatiškai netaisyklinga (daro kaitymo, derinimo, prielinksnių vartojimo ir kt. klaidų); • kalba skurdi, menkas žodynas, vartoja mažai būdvardžių; • klausydamasis blogai suvokia pasaką ar kitą tekstą; • nemėgsta deklamuoti eilėraščių, sunkiai juos išmoksta;	• atidžiau stebi aplinką ir aplinkinius, kartoja kitų vaikų elgesį; • komunikuoja neverbaliniu būdu (gestais, mimika, akimis, judesiais); • derina žodinę ir nežodinę kalbą; • apžiūrinėja jau pažįstamus paveikslėlius, bet neprisimindamas pavadinimo klausinėja: „Kas čia?“ „Ką daro?“ ir pan.

- nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių;
- kalba nesklandžiai, susijaudinęs pradeda mikčioti;
- sunkiai įsimena žodžių reikšmes;
- kalba per lėtai arba per greitai;
- nuolat prašo pakartoti, dėmiai stebi kalbančiojo veidą;
- neišgirsta, kai į jį kreipiamasi.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Mokykite įsiklausyti į aplinkos garsus. Padėkite vaikui juos suvokti ir įvardykite juos. Sudarykite situacijas, kurios padėtų vaikui suprasti, iš kur sklinda garsas.
- Jei būtina, užduotis, nurodymus pateikite vaizdžiai (paveikslėliais ar jų serija).
- Norėdami atkreipti į save dėmesį, naudokite ryškius simbolius (spalvotą skritulį, pan.).
- Jei vaikas kalba, bet kalba netaisyklinga, modeliukite taisyklingas frazes, pvz., kaip paprašyti, išreikšti savo jausmus ir pan.
- Stebėkite, kaip vaikas išsako poreikius, mokykitės suprasti neverbalinę jo kalbą.
- Jei vaikas stengiasi kalbėti, būkite kantrūs, netaisykite kiekvienos jo klaidos.
- Jei blogai suvokia tekstą, rodykite jam paveikslėlius.
- Jei kalba neišlavėjusi, bet vaikas gerai taria, skatinkite žaisti žodžių žaidimus – sugalvoti įdomių vardų, pavadinimų veikėjams, žaislams, rimuoti žodžius ir pan.
- Išnaudokite spontaniškas, ypač problemines, kalbai ugdyti palankias situacijas, pvz., jei vaikas rodo „ten“ (prašydamas daikto), modeliukite frazę, pvz., „prašau duoti“ (arba „lėlė“) ir pan. Padėkite suprasti, kad kalbėdamas vaikas gali pakeisti situaciją.
- Iš pradžių vartokite vaikui gerai suprantamus žodžius, pamažu įveskite naujų žodžių.
- Draugiškai pataisykite blogai tariamą žodį, tačiau tai darykite neįkyriai.

RAŠYTINĖ KALBA

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- vengia žaidimų, susijusių su piešimo, spalvinimo užduotimis;
- sunkiai apvedžioja kontūrus, sujungia taškus;
- negeba atlikti tikslų judesių rankomis; negrabiai laiko pieštuką, rašiklį;
- neskiria panašios formos ženklų, simbolių;
- negali nukopijuoti paprastų formų;

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- prašo pagalbos ir ją priima;
- reikalaujamas užduotis (atpažinimo, taškų sujungimo ir pan.) geriau atlieka kompiuteriu; noriau dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu.

- negeba sudėlioti dėlionės;
- blogai orientuojasi popieriaus lape;
- netinkamai išdėsto jame piešinį;
- sunkiai atlieka žodinius nurodymus, susijusius su ženklų seka.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Leiskite vaikui atlikti rašymo užduotis smėlyje, kreidele ant šaligatvio ir pan. Skatinkite popieriaus lape braižyti stambesnes linijas.
- Papuoškite grupę raidėmis, paprastais esminiais žodžiais, siekite juos su metų laikais, vaikų vardais ir kt.
- Duokite dėlionę iš 2–3 dalių, priešais padėkite užbaigto daikto (dėlionės) pavyzdį.
- Duokite skaityti ne tik knygą, bet spalvotą plakatą, reklamą, nuotraukų albumą ir pan. Prašykite, kad vaikas įvardytų, ką mato.
- Skaityti rinkitės paprastus tekstus su pasikartojančiais įvykiais (pasakas „Raudonkepuraite“, „Vilkas ir ožiukai“ ir kt.).
- Mokykite iš storų raidžių sudėlioti savo vardą. Prašykite šias raides nuspalvinti.
- Jei prašote vaiko spalvinti, braižyti, piešti, pritaikykite vaiko galimybes popierių ir priemones. Kartais vaikui lengviau, kai popierius standus, pritvirtintas prie stalo, pieštukas stambus ir kt.
- Jei vaikui, priešingai, lengviau atlikti smulkius judesius, duokite štrichuoti, taškuoti, taikyti kitus rašymo (spalvinimo) būdus.

APLINKOS PAŽINIMAS

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- turi mažai žinių apie aplinkinį pasaulį;
- nežino svarbiausios informacijos apie save;
- nežino svarbiausių amžiaus reikalavimus atitinkančių sąvokų;
- nežino esminių metų laikų požymių;
- negeba naudotis būtiniausiais prietaisais, priemonėmis;
- blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota;
- nesugeba žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais;
- veikdamas sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės;
- nepasakoja arba pasakoja labai skurdžiai apie aplinkos vaizdus;
- smulkmeniškai klausinėja apie aplinkos vaizdus;
- aplinkos daiktus tyrinėja liesdamas;
- nemėgdžioja aplinkos garsų;

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- dažniau klausia: „Kas čia?“ „Ką šitas daro?“ ir pan.;
- dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, ypač žaidimo metu;
- žino apie kai kuriuos daiktus, reiškinius daugiau negu bendraamžiai (pvz., apie dinosaurus);
- vaizduotėje susikuria draugų, apie juos pasakoja;
- paklaustas tikslios informacijos (pvz., kur dirba tėvelis), jos nežinodamas mėgina atsakyti aptakiai: „Jis važiuoja ilgai į darbą, ten yra daug darbininkų, daug uždirba, man nupirko riedučius...“ ir pan.;
- aplinką tyrinėja įsiklausydamas, gilinasi į tai, ką apie aplinką kalba aplinkiniai.

- nekreipia dėmesio į garsinius aplinkos signalus;
- nesidomi paukščių, gyvūnų skleidžiamais garsais.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Įvardykite, apibūdinkite naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje.
- Lankytės naujose vietose, komentuokite, kas vyksta, kaip vadinasi daiktai, ką veikia žmonės ir pan.
- Žaiskite žaidimus, kuriuose vaikas turėtų prisiminti ir pakartoti informaciją apie save (vardą, adresą, tėvelių darbą, kt.), savo šalį (Lietuvą).
- Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, mokykite suprasti jų veikimo būdą, požymius.
- Supažindindami su aplinkos daiktais pagal galimybes remkitės visais įmanomais pojūčiais: skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle.
- Vaikui, kuris blogai mato, kiek galima daugiau komentuokite aplinką, jos daiktus, daiktų detales, spalvas ir pan.
- Vaikui, kuris blogai girdi, jei tik įmanoma, demonstruokite aplinkos garsų skambėjimą.
- Padėkite suprasti veiksmų seką vaizdžiais paveikslais ar nuotraukomis (pvz., kaip į lentynas sudėti žaislus).
- Rodydami aplinkos daiktus, supažindindami su reiškiniais, formuokite vaikui juos apibūdinančias sąvokas.

SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- neprisimena daiktų eiliškumo;
- nesuvokia, kad pakeitus daiktų išdėstymą eilėje, jų skaičius nepasikeičia;
- nesuvokia paprastų skaičiaus, laiko erdvės sąvokų: „daug“, „mažai“, „pasidarė daugiau“, „pasidarė mažiau“, „dabar“, „paskui“, „didelis“, „mažas“;
- nesuvokia laiko trukmės, nuolat vėluoja;
- negeba atlikti praktinių veiksmų, susijusių su daiktų pridėjimu, atėmimu ir išdalijimu;
- prastai suvokia kryptį (pvz., „į kairę“, „į dešinę“, „pirmyn“, „atgal“);
- blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota;
- nežino svarbiausios informacijos apie save;
- negeba rūšiuoti daiktų į grupes;
- nesupranta, kaip žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais;

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- dažniau klausia apie dienotvarkę, pvz., „ar jau valgysim?“ ir pan.;
- dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, žaisdamas žaidimus, susijusius su kiekio ar skaičiaus suvokimu;
- labiau mėgsta žaidimus, kur reikia atspėti, pavaizduoti;
- supranta, kad dažnai praranda laiko pojūtį, todėl klausinėja: „Ar jau?“ „Kada?“

- sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės;
- prastai skiria kairę ir dešinę puses;
- painioja svarbiausias erdvines sąvokas „už“, „prieš“, „viduje“, „ant“, kt.;
- sunkiai sudėlioja mozaiką, dėlionę;
- nesupranta, kaip žaisti žaidimus, kur reikia rūšiuoti, grupuoti;
- susiduria su sunkumais lygindamas daiktus pagal dydį, formą;
- lėtai vykdo žodinius nurodymus, susijusius su sekos nustatymu.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Mokykite pasakyti, kiek apytikriai yra daiktų („daug“, „mažai“), vėliau pridėkite sąvokas: „mažiau“, „daugiau“ ir pan.
- Mokydami klasifikuoti daiktus, pasitelkite spalvas.
- Laiko suvokimui palengvinti naudokite ritmą ir muziką.
- Pratinkite girdėti ir vartoti paprastas (praktiškas) matematines sąvokas („kiek iš viso pasidarė“, „iš viso buvo, liko“, „kiti nuskrido, atidavė, pasidalijo“ ir kt.).
- Dažniau leiskite atlikti praktinius matematinius veiksmus: „pastatyk prie kiekvienos lėkštės po puodelį“, „padalink obuolius, kad kiekvienas gautų po obuolį“ ir pan.
- Papuoškite grupę spalvingais skaitmenimis, susietais su kokiais nors daiktais ar vaikų gimtadieniais.
- Mokydami skirti erdvines sąvokas („už“, „ant“, „po“ ir kt.) pasitelkite spalvas, simbolius, paveikslėlius (pvz., „Žalius skrituliukus dėsimė ant stalo, geltonus – po stalu.“)
- Laiko suvokimui palengvinti pasitelkite muzikinius signalus, simbolius (pvz., pasigirdus tam tikrai melodijai, laikas ruoštis valgyti).
- Pratinkite kalboje vartoti erdvines ir laiko sąvokas („rytoj“, „šiandien“, „toliau“, „arčiau“ ir kt.).
- Muzikos instrumentu mokykite pavaizduoti erdvines sąvokas (ilgai skamba – ilgas, trumpai – trumpas ir kt.).
- Žymėkite skirtingų formų, dydžių simboliais aplinkos daiktus, žaiskite (pvz., „Prašau paduoti didelį daiktą su užklijuotu dideliu trikampių“).

MENINĖ RAIŠKA

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- vengia dalyvauti veikloje, kai yra derinamas klausymasis ir judesys (pvz., šokis);
- atlieka netikslius judesius, kai reikia klausyti muzikos ir

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- stengiasi piešti, remdamasis vaizduote;
- stebi šokančius vaikus, klausosi muzikos, dalyvauja judriuose žaidimuose, kainėra muzikos arba žodinių komentarų;

ritmiškai ploti; • nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių; • negali atpasakoti girdėtų pasakojimų; • nepajėgia pakartoti demonstruojamų judesių; • nesiseka piešti aplinkos daiktų, kopijuoti, jungti taš- kelius, žaisti su spalvinimo knygelėmis; • nesidomi paveikslėliais knygelėse; • piešdami, lipdydami, aplikuodami daro netikslius judesius pirštais, darbeliai nuolat ištepti, suglamžyti; • sunkiai pataiko įdėti objektą į reikiamą vietą (pvz., įdėti kaladėlę į jai skirtą išpjovą), varstyti raištelius, tiksliai sujungti dalis ir kt.; • netiksliai gestikuliuoja rankytėmis šokio, žaidimometu ir pan.; • neigiamai reaguoja (dengiasi ausis, rėkia, slepiasi) į tam tikrus garsus (aukštus, žemus ir kt.); • neigiamai reaguoja į tam tikras spalvas; • „įklimpsta“ į vieną meninės raiškos būdą (pvz., piešia vienodas formas, naudodamas tą pačią spalvą).	• apžiūrinėja paveikslėlius, jei nereikia jų kopijuoti; • dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu; • atlieka veiklą, susijusią su regimuoju suvokimu (piešia, kopijuoja ir pan.); • žaidžia matytus ir išmokus žaidimus; • mėgdžioja bendraamžių žaidimus.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams • Kai vaikui sunkiai sekasi veikla, kur būtinas girdimasis arba regimasis suvokimas (piešti, dainuoti, ir pan.), reikėtų ne jos atsisakyti, o supaprastinti (pvz., spalvinti vietoj piešimo, skambinti varpeliu vietoj dainavimo). • Duokite daugiau laiko meninės veiklos užduočiai atlikti. • Pastebėję, jog vaikas negali papasakoti girdėtos pasakėlės, pasakokite jam trumpus pasakojimus, iliustruokite juos paveikslėliais, judesiais – ugdykite girdimąjį suvokimą, kalbos supratimą. • Pastebėję skurdžią vaizduotę, prašykite, kad papildytų savo sukurtą kūrinėlį koku nors netikėtu personažu ar judesiu, džiugiai pakomentuokite rezultatą. • Reikėtų jautriai reaguoti į vaiko demonstruojamą nepakantumą tam tikriems garsams, spalvoms ir stengtis, kad jų nebūtų (būtų mažiau) vaiko aplinkoje. • Jei vaikas pernelyg įpranta naudoti vieną spalvą, formą, pamažu siūlykite alternatyvą, pvz., prašydami nuspalvinti, suklijuoti kitos spalvos figūras ir pan. • Jei vaikas vengia šokti pagal muziką, leiskite improvizuoti pagal kitokį garsinį foną, pvz., vaizduoti gyvūnus, kurių skleidžiamus garsus girdi įrašė. • Mokykite pasisveikinimo ir atsisveikinimo dainelių.	

- Girdimojo (kai girdi, bet blogai suvokia girdimą informaciją), regimojo (kai mato, bet blogai suvokia regimą informaciją), kinestezinio (kai nesuvokia rankos, kalbos padargų judėjimo krypties) irkitokio pobūdžio suvokimo nepakankamumas gali lemti vaikui rimtų sunkumų mokykloje, todėl pastebėjus šių sutrikimų požymių, būtina kryptingai naudoti pratimus, užduotis, lavinančius vaiko suvokimo funkcijas. Ikimokykliniame mažiųjų šiuos sunkumus įveikti yra lengviausia. Užduotis parinkti jums visada padės specialusis pedagogas ar logopedas.

ESTETINIS SUVOKIMAS

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
• nesidžiaugia savo ir draugų dailės kūrinėliais, darbeliais; • nesistebi malonius garsus skleidžiančiais instrumentais, neįprastais šviesos šaltiniais; • nepastebi grupėje (namie) atsiradusio naujo gražaus daikto; • nemėgsta puošti grupės ar savo kambario; • neturi mėgstamos dainelės, spalvos, pan.; • nekreipia dėmesio į tai, kaip apsirengęs, ar drabužėliai švarūs, gražūs (vaikų supratimu); • retai kalboje vartoja estetines sąvokas „gražu“, „patinka“ ir pan.	• stengiasi darbą atlikti tvarkingai (nesako • „Gražu“, bet „Padariau gerai“ ar pan.); • užbėga už akių įvykiams – žino, kad reikia pagirti draugo darbėlį, išgirstą dainą, todėl sako: „Kaip gražu“; • išgirdęs pastabą, kad kaukė netinka ar pan., paverčia juokais („Aš taip ir norėjau“).

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Padėkite pastebėti kasdienėje aplinkoje ir gamtoje gražius daiktus, reiškinius, komentuokite juos („Pažiūrėk, koks gražus voratinklis“ ir pan.).
- Mokykite gražiai suderinti lėlės drabužėlius, pastatyti gražų namą iš kaladėlių.
- Prašykite, kad padėtų padengti ir papuošti stalą.
- Žavėkitės, džiaukitės gražiu poelgiu, elgesiu.
- Mokykitės paprastų, bet skambių dainelių, kurkite gražius žodžius.
- Prieš eidami į teatrą, koncertą, paruoškite vaiką suvokti meninę veiklą.

INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
• mažai arba visai nesidomi naujais daiktais, netyrinėja aplinkos; • neklausinėja; • pernelyg „įstringa“ toje pačioje veikloje;	• pageidavimus ir norus išreiškia gestais ir (ar) mimika, garsu arba akimis; • geba neverbaliniu būdu parodyti aiškų susidomėjimą pasirinktu

• negeba savarankiškai susirasti veiklos; • su kai kuriais daiktais atlieka įkyrius, neadekvačius veiksmus; • negeba savarankiškai planuoti veiklos; • negeba perkelti turimų įgūdžių į naujas situacijas.	daiktu arba veikla; • žinodamas, kad ne visada gali suvokti auklėtojos aiškinimą, instruktavimo metu stebi kitų vaikų elgesį ir jį mėgdžioja.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams • Leiskite išbandyti įvairią veiklą, padėdami patirti sėkmę, taip skatindami pasitikėjimą savimi. • Ugdydami savarankiškumą, sudarykite galimybę pasirinkti iš 2, vėliau 3 adekvačių veiklų (daiktų). • Paklauskite, ar nereikia pagalbos, primygtinai jos nesiūlykite. • Tuo atveju, kai vaikas įkyriai atlieka tą pačią veiklą ar manipuliuoja tuo pačiu daiktu, pamėginkite veiksmui suteikti prasmę. Pvz., jei vaikas mėgsta sukti daiktus, duokite atsukti kamšteliu, pripilti vandens, užsukti ir pan. • Mokykite stebėti kalbančiųjų veidus, aplinką. • Savarankiškumo įgūdžių mokykite pamažu. • Jei vaikas nesupranta, parodykite veiksmu, paveikslėliu, simboliu. • Mokykite pasiklausti, paprašyti pagalbos.	
TYRINĖJIMAS	
Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
• mažai domisi aplinkiniais daiktais, žmonėmis, įvykiais, jų nestebi; • dėmesį į objektą sutelkia 2–3 kartus trumpesnį laiką nei bendraamžiai; • pasyviai sutinka su pasiūlyta veikla, pasižymi menka motyvacija veikti; • neturi išreikštų interesų ar pomėgių arba turi tik vieną, ties kuriuo yra pernelyg įstrigęs; • nerodo iniciatyvos išardyti daiktą, pažiūrėti, kas viduje, iš ko jis padarytas; • nesidžiaugia, atradęs ką nors naujo; • pernelyg laikosi įprastų veiksmų tvarkos, tų pačių daiktų, neeksperimentuoja (pvz., visada geria iš to paties puoduko, piešia	• turi vieną pamėgtą daiktą, apie jį žino daug, juo domisi (pvz., apie gaisrines mašinas ar pan.); • susidomi daiktu, jei šis ryškus, spalvingas, neįprastas; • kartais pastebi daiktus, jų detales, kurių nepastebi kiti vaikai.

ta pačia spalva).

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Atkreipkite dėmesį į naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje, tai darykite emociškai, džiugiai.
- Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje suaugusiajam padedant, vėliau savarankiškai.
- Užtikrinkite saugumą: paslėpkite daiktus, kuriais galima susižaloti, patikrinkite durų, langų saugumą.
- Stenkitės nusivesti į naujas vietas, kur vaikas dar nebuvo, pvz.: zoologijos sodą, vandens parką, kt., stebėkite, komentuokite, džiaukitės atradimais.
- Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, pvz., įpilti ir išpilti iš lankstaus indo vandenį, stebint, kaip keisis forma (užtikrinkite saugumą).
- Skatinkite remtis visais pojūčiais – skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle, žaiskite spėlionės (pvz., atspėk iš kvapo – kas tai?).
- Nebarkite ir nebauskite, jei tyrinėdamas ką nors sugadino, sulaužė (įspėkite apie saugotinus daiktus).
- Žaiskite slėpynių žaidimus – slėpkite daiktus, drąsinkite ieškoti, atrasti.
- Girkite už pastangas, paieškas, ne tik už rezultatą.
- Mokykite vaiką atrasti, kas jam patinka, ir tuo užsiimti.

PROBLEMŲ SPRENDIMAS

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- neatpažįsta problemos, su kuria susidūrė;
- negeba pasakyti, kas yra ne taip, neveikia, blogai ar pan.;
- nusimena, susidūręs su problema, bet nesistengia jos spręsti;
- nedrįsta imtis nežinomos veiklos;
- iškilus sunkumams neklausia, kaip juos įveikti;
- spręsdama(-s) problemą, nesugeba suplanuoti veiksmų;
- neatpažįsta, kad problema jau išspręsta.

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- dažnai klausia: „Ar gerai darau?“ „Ar taip?“
- „Ką toliau daryti?“ ir pan.;
- susidūręs su sunkumais, prašo pagalbos;
- stebi, ką daro kiti vaikai probleminėse situacijose, kopijuoja elgesį.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Mokykite atpažinti ir įvardyti problemą (sunkumą), rodykite pavyzdį (pvz., „Šis skritulys neprisiklijuoja, reikia sugalvoti, kaip jį priklijuoti.“).
- Skatinkite ieškoti informacijos, įspėti sunkumų priežastį („Kodėl neprisiklijuoja? Gal klėjai seni? Gal popierius blogas? Gal ne taip tepu klėjus?“).
- Drąsinkite tartis su kitais dėl galimo sprendimo („Ką reikia padaryti?“).

- Mokykite numatyti pasirinkto sprendimo rezultatą („Kas atsitiks, jei tepsiu kitais klijais?“).
- Skatinkite nebijoti nesėkmės, aiškinkite, kad visi daro klaidų, kad klaidos parodo, ko reikia išmokti.
- Žiūrėdami filmukus, klauskite, komentuokite problemos sprendimą – ar teisingai nusprendė herojai, ar gerai, kad taip padarė, ir pan.
- Girkite už pastangas, paieškas (net ir nesėkmingas), ne tik už rezultatą.

KŪRYBIŠKUMAS

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
• retai naudoja realius daiktus žaidimo tikslams, nežaidžia siužetinių žaidimų; • kalba per daug realistiškai, joje nėra fantazijos net kūrybai atvirose situacijose (sekant grupėje pasaką ir pan.); • susiduria su sunkumais vaizduodamas veikėjus, veiksmus; • pažodžiui suvokia perkeltinę kalbą; • nelabai supranta juokus; • piešdami, konstruodami užstringa ties vienu būdu, spalva, forma ir pan.; • mažai kuo domisi (interesai apsiriboja viena siaura sritimi, nepavyksta sudominti kita veikla); • kūrybinėse situacijose vaiko pasiūlymai, pastebėjimai kasdieniški, neoriginalūs; • nekuria įdomių žodžių; • nežaidžia kurdamas melodiją, dainelę.	• stengiasi pasinaudoti kitų pavyzdžiais, mintimis (pvz., piešdamas truputį nusižiūri iš vieno ar dviejų draugų); • stebi, kai kiti juokiasi, pokštauja, mėgdžioja jų elgesį; • vaizduotės žaidimų metu renkasi pasyvesnį vaidmenį (būsiu medis, palaikysiu pintinę).

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Skatinkite išbandyti įvairią veiklą, priemones, skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktus.
- Siūlykite naujas žaidimų idėjas.
- Žaiskite su gerai pažįstamais daiktais – stenkitės sugalvoti daiktams kitokius pavadinimus, paskirti.
- Švelniai juokaukite, rodydami netikėtus daikto, reiškinių aspektus (pvz.: „Na, šis sumuštinis tikrai panašus į paklotą lovele“).
- Kurkite vardus gyvūnams, žaislams, kt.
- Skatinkite išdrįsti padaryti ne taip kaip visi, džiaukitės originaliais sprendimais.

- Mokykite pastebėti netikėtus dalykus vaiko aplinkoje, džiaukitės netikėtumais.
- Žiūrėdami filmuką, padarykite pauzę, skatinkite sugalvoti kuo labiau netikėtą pabaigą; pasitikrinkite žiūrėdami toliau.
- Padėkite vaikui, kuris blogai girdi muzikos melodiją, pajusti jos ritmą, reaguoti į jį judesiais.

MOKĖJIMAS MOKYTIS

Lyginant su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
• tik trumpam (2–3 kartus trumpiau nei bendraamžiai) sutelkia dėmesį į atliekamą veiklą; • ypač judrus, nenustygs vietoje; • susiduria su sunkumais kopijuodami kitų vaikų veiksmus, elgesį, kalbėjimą; • vengia žaidimų, reikalaujančių įsiminti ir atgaminti informaciją; • nuolat kartoja tas pačias klaidas net pakartotinai paaiškinus; • blogai išgirsta instrukciją, todėl jos nesupranta ir užduotį atlieka savaip; • mažai domisi knygelėmis, paveikslėliais; • neklausinėja, norėdamas sužinoti daugiau; • nepritaiko žinių ir gebėjimų pasikeitusiose situacijose; • sutikęs kliūtį veikloje, neieško jos įveikimo būdų (meta žaidimą, pasišalina); • menkai tyrinėja aplinką, naujus daiktus, jais nesidomi, nemanipuliuoja norėdamas iširti; • išmokto veiksmo (veiklos) negali pakartoti su kitais daiktais ar (ir) kitomis sąlygomis; • nepritaiko žinių ir gebėjimų pasikeitusiose situacijose; • nepastebi, kad sėkmingai atliko veiksmą ar užbaigė veiklą (negeba įvertinti veiklos rezultato); • mažai klausia apie veiklos, reiškinio, daikto paskirtį, prigimtį, veikimo būdą; • dalyvaudamas kūrybiniuose žaidimuose laikosi įprastų, gerai	• ieško kūrybinių žaidimų, kur gali improvizuoti; • stebi kitų vaikų elgesį, stengiasi mėgdžioti; • mėgina įsiminti ir taikyti tą pačią procedūrą, atlikdamas kitą veiksmą.

žinomų veiksmų sekos, mėgdžioja kitus.

- kalbėdamas retai pasako, ką veiks toliau, kaip tai darys;
- nemoka panaudoti gautos informacijos savo veikloje;
- negeba savarankiškai planuoti veiklos.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Skatinkite vaiko smalsumą, demonstruodami, kaip veikia vienas ar kitas daiktas, po to skatindami išbandyti pačiam. Leiskite daryti klaidas, už jas nebarkite, bet parodykite, kaip padaryti teisingai.
- Raginkite pasitelkti visus pojūčius tyrinėjant aplinką: uoslę, lytėjimą, klausą, regėjimą, skonį.
- Kartu su vaiku stebėkite, tirkite, ardykite, taisykite daiktus, skatindami smalsumą ir pažinimo džiaugsmą.
- Perskaitę pasaką, klauskite, kuris veikėjas labiausiai patiko, skatinkite stebėti kitų vaizduojamus personažus, raginkite įsitraukti.
- Mokydami naudotis koku nors daiktu (pvz., telefonu), pateikite daug to paties daikto modelių, kad mokytųsi perkelti gebėjimą į kitą situaciją ir veikti su panašaus tipo daiktais.
- Pratinkite paprašyti pagalbos sudėtingose situacijose: dėliojant dėlionę, konstruojant ir pan.
- Duokite daugiau laiko užduočiai atlikti.
- Klauskite, kaip jis ar ji tai padarė, skatindami nusakyti veiksmų eigą.
- Planuodami darbą vaikų grupelėje, sudarykite ją taip, kad joje būtų skirtingų gebėjimų turinčių vaikų: vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turės galimybę mokytis iš bendraamžių, kopijuoti elgesį.
- Pasistenkite prasmingai nukreipti į tokią veiklą, į kurią vaikas įsitraukia spontaniškai (pvz., jei dėlioja daiktus iš dėžės į dėžę, duokite dvi dėžes ir paprašykite, kad į vieną sudėtų didelius, į kitą – mažus daiktus).